

L'al·lomorfia dels imperatius amb enclisi en català central

Treball de Fi de Màster

Màster en Estudis Avançats de Llengua i Literatura Catalanes,

Especialitat en Lingüística Catalana (UAB-UB)

Curs 2020-2021

Mariona Alemany Puig

Tutoria: Teresa Cabré Monné

RESUM

En català, l'imperatiu de segona persona del singular de les conjugacions II i III sol acabar en consonant perquè no presenta morf de temps. Però quan l'imperatiu va seguit d'un pronom feble el català central hi sol presentar una vocal neutra ([ə]) entre el verb i el clític. L'objectiu del treball és comprovar la vitalitat d'aquesta vocal, delimitar els contextos segmentals i morfològics on apareix i analitzar el fenomen a partir de les noves dades aportades. Es proposa una anàlisi morfològica del fenomen en el marc de la teoria de l'optimitat. La conclusió principal és que es tracta d'un fenomen molt viu que s'estén en uns casos i reula en altres. D'altra banda, proposem que la naturalesa del fenomen i la motivació de la seva aparició són essencialment morfològiques, a diferència del que la recerca havia interpretat fins ara. Aquest treball aporta dades que donen llum sobre el fenomen i obliguen a replantejar la recerca futura tenint en compte els factors morfològics en lloc de centrar l'atenció exclusivament en els factors segmentals.

PARAULES CLAU: extensió vocàlica, imperatius, enclisi, català central, sonicitat, al·lomorfa, conjugació.

SUMARI

1.	Introducció.....	4
2.	Els imperatius amb enclisi: estat de la qüestió	5
3.	Metodologia.....	9
3.1.	Selecció dels imperatius i els enclítics.....	10
3.2.	Les entrevistes.....	12
4.	Marc teòric.....	13
5.	Descripció i anàlisi de les dades	19
5.1.	Descripció i interpretació de les dades.....	19
5.1.1.	Resultats generals	19
5.1.2.	Els imperatius amb -s de segona persona seguits d'enclítics	22
5.1.3.	Resultats addicionals	24
5.1.4.	Resultats segons el subgrup dins l'escala de sonicitat.....	25
5.1.5.	La conjugació verbal	26
5.1.6.	Els enclítics.....	27
5.1.7.	Diferències entre verbs concrets.....	31
5.1.8.	Resultats segons l'edat dels informants.....	32
5.2.	Anàlisi lingüística dels resultats	36
5.2.1.	Naturalesa de l'extensió.....	36
5.2.2.	Motivació de l'extensió	37
6.	Conclusions	47
7.	Bibliografia.....	53
8.	Annexos.....	55
8.1.	Taula de respostes per informant	55
8.2.	Taula de percentatges d'aparició de l'extensió	70
8.3.	Contextos per a les entrevistes.....	73
8.4.	Característiques dels informants	75

1. INTRODUCCIÓ

En moltes varietats dialectals, l'enclisi provoca canvis en la forma de l'imperatiu. A la segona i la tercera conjugacions, l'imperatiu de segona persona del singular sol acabar en consonant perquè no presenta morf de temps. Però quan l'imperatiu va seguit d'enclític el català central hi sol afegir una vocal neutra ([ə]). Així, un verb com *rep-lo* es realitza [réβəl] en aquesta varietat. L'objectiu del treball és comprovar la vitalitat d'aquesta vocal, delimitar els contextos segmentals i morfològics on apareix i analitzar el fenomen a la llum de les noves dades aportades. D'ara endavant, s'adoptarà el terme *extensió* —que proposen Bonet & Torres-Tamarit (2011)— per fer referència a la vocal en qüestió. Les preguntes de recerca que ens plantejem són les següents: (a) quina és la naturalesa de l'extensió vocàlica?; (b) per què apareix?, i, finalment, (c) hi ha variació generacional?

Tot i que nombrosos treballs han fet referència a aquest fenomen, poques vegades s'ha estudiat en profunditat. El treball que presentem se centra exclusivament en l'extensió que apareix a l'imperatiu de segona persona del singular en català central, i aporta dades sobre l'estat actual del fenomen en aquesta varietat dialectal. A més, també s'examina un fenomen relacionat: els imperatius de verbs com *dir* o *tenir*, que presenten una -s final —la marca de segona persona segons Mascaró (1986)— quan van sols i s'elideix quan van seguits d'enclítics.

El treball s'estructura de la manera següent: a la secció §2, l'estat de la qüestió, s'exposen els conceptes principals relacionats amb el fenomen i la discussió general que hi hagut, fins ara, en la recerca sobre el fenomen objecte d'estudi; a §3 es detalla la metodologia que s'ha seguit per obtenir dades reals del fenomen; a §4 s'exposa el marc teòric en què s'inscriu el treball, concretament la teoria de l'optimitat —TO d'ara endavant—, i les anàlisis fetes dins aquest marc; a §5 es descriuen les dades obtingudes i

s'analitzen en teoria de l'optimitat, i, a §6, es presenten les conclusions, que donen resposta a les preguntes de recerca plantejades anteriorment.

2. ELS IMPERATIUS AMB ENCLISI: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Com ja s'ha esmentat, l'extensió [ə] apareix en imperatius amb enclisi en català central. En moltes varietats dialectals, l'enclisi provoca canvis en la forma col·loquial de l'imperatiu. La segona persona de singular de l'imperatiu de les conjugacions II i III està formada per un radical sense desinència i això fa que generalment acabi en consonant (Bonet & Torres-Tamarit, 2011: 37). En adherir-s'hi un enclític, en català central i en altres varietats orientals —i també en alguns contextos en nord-occidental—, hi sol aparèixer una vocal neutra que hem anomenat *extensió* (§1). S'ha discutit si aquesta vocal neutra és material fonològic, és a dir, un segment epentètic (Campmany, 2008: 183-185); o bé material morfològic (p.e. Fabra 1913-1914 o Bonet & Torres-Tamarit 2011). Si és material morfològic, s'atribueix a un fenomen d'al·lomorfa a la desinència verbal.

L'argument més estès i assumit per justificar la varietat de formes en què es poden presentar alguns clítics és que són lèxicament asil·làbics, és a dir, que la seva forma fonològica —emmagatzemada al *lexicó*, que conté tota la informació idiosincràtica i no previsible dels elements lèxics— és només una consonant. Així, la representació subjacent dels clítics pronominals *em*, *et*, *es* i *en* són /m/ /t/ /s/ i /n/, respectivament (veg. Bonet 2002: 944 o Perea 2011: 430). La vocal que pot aparèixer a dreta o esquerra es justifica per raons contextuais i, per això, es considera un segment epentètic. De manera que un clític adjunt a una forma verbal amb consonant inicial o final ha de portar una vocal epentètica perquè pugui sil·labificar-se adequadament. Així, s'eviten seqüències mal formades com *[mpórtə] per *em porta* o *[putárm] per *portar-me*.

D'altra banda, els verbs en imperatiu amb enclisi també fan aparèixer una vocal neutra, però no es presenta perifèricament com és natural en l'epèntesi, sinó que sorgeix entre el verb i l'enclític —p.e. *bull-lo* [búʎəɫ] contrasta amb *bullir-ne* [buʎírnə]. Aquesta diferència entre els imperatius i les altres formes verbals és un dels arguments que s'ha utilitzat per defensar que l'extensió és material morfològic i no pas fonològic. Bonet & Torres-Tamarit (2011: 38-41) exposen que la vocal epentètica és perifèrica sempre que és possible i que “mai no apareix entre el verb i el clític si no és que la seqüència és insil·labificable”. Per exemple, en català central col·loquial, s'utilitza la forma /l+z/ en lloc de *-los¹*, de manera que un imperatiu com *donem-los-hi* s'ha de realitzar [du.né.məɫ.zi] —amb la vocal epentètica [ə]— per evitar el contacte de tres consonants seguides, que produiria una seqüència insil·labificable: *[du.né.mlzi]. Bonet & Torres-Tamarit (2011) comparen aquest cas amb el de formes com *tem-la*, que sol portar extensió [té.mə.lə] encara que la forma sense material afegit [té.m.lə] sigui perfectament sil·labificable. Segons ells, aquest fet és degut a la sonicitat intersil·làbica i no a la possibilitat de sil·labificar. Més avall —a 4§— es desenvoluparan els arguments que fan referència a la sonicitat intersil·làbica, amb les eines de la TO utilitzades per diferents autors.

Bonet (2002: 979) proposa dos grups de verbs segons si presenten o no l'extensió vocàlica. Es tracta de dues llistes d'imperatius seguits d'enclítics consonàntics basades en la proposta de Fabra (1913-1914). A (1) s'exposa la llista de verbs que, segons Bonet (2002), haurien de presentar l'extensió i a (2) els que no l'haurien de presentar. Tant per Bonet (2002) com per Fabra (2013-2014), els verbs que haurien de presentar l'extensió vocàlica són els que tenen la mateixa arrel a la segona i la tercera persones de l'imperatiu,

¹ Aquesta varietat no té els pronomes *-nos*, *-vos* i *-los* en posició enclítica, sinó /n+z/, /u+z/ i /l+z/ —donem les formes fonològiques de primera i segona persones proposades per Mascaró (1986: 131), i la de tercera persona segons Bonet (2002: 959); no entrem en qüestions de subespecificació.

i els que no n'haurien de presentar són els que tenen el radical velaritzat a la tercera persona. Atès que l'extensió vocàlica apareix a la segona persona, és impossible tenir exemples amb el clític reflexiu *se* i el de segona persona del plural *us*; per aquesta raó, a les llistes apareixen tots els enclítics consonàntics excepte els dos esmentats. En canvi, no n'apareix cap de vocàlic perquè Bonet (2002) atribueix la motivació del fenomen a un mal contacte consonàntic i justifica la presència de l'extensió quan hi ha enclítics vocàlics com un cas d'analogia per regularitzar el paradigma.

(1)

recull-la	[rəkúləɫə]	promet-li	[prumétəli]
mor-te	[mórət]	ajup-te	[əʒúpət]
tem-lo	[téməl]	adorm-los	[əðórməls]
empeny-me	[əmpéɲəm]	surt-me	[súrtəm]
cus-ne	[kúzən]	perd-ne	[pérðən]
mereix-me	[məréʃəm]	interromp-lo	[intərómpəl]
afegeix-ne	[əfəʒéʃən]	sent-me	[séntəm]
defuig-la	[dəfúzəɫə]	venç-nos	[bénsəns]

Font: Bonet (2002: 979)

(2)

mou-te	[mówtə]	respon-te	[rəspóntə]
escriu-li	[əskríwli]	coneix-me ²	[kunéʒmə]
resol-me	[rəzólme]	fes-la	[fézlə]

² Aquesta taula col·loca el verb *conèixer* dins el grup de velaritzats i *merèixer* amb el conjunt de verbs que presenten al·lomorfa perquè no velaritzen. Certament, el verb *merèixer* no presenta velarització a l'imperatiu de tercera persona de singular, però sí que velaritza altres formes del paradigma, com el participi *merescut*. Tot i que es troba a mig camí entre els verbs velaritzats i els no velaritzats, no presenta diferències amb el verb *conèixer* pel que fa a l'al·lomorfa perquè, com veurem, tots dos afegeixen l'extensió [ə] entre l'imperatiu i l'enclític a la nostra enquesta. Per tant, *conèixer* també hauria de formar part del conjunt de verbs a (1).

pren-ne	[prén̩nə]	ves-me	[bézmə]
detén-me	[dətém̩mə]		

Font: Bonet (2002: 979)

Als darrers apartats del treball es mostrarà la variació que ha sofert el fenomen segons les dades de l'enquesta que hem dut a terme.

Hi ha un altre grup de verbs estudiats que també mostra el mateix fenomen. Ens referim als imperatius d'una sèrie de verbs (*saber, dir, dur, estar, ser, voler, tenir*), amb adscripció a diverses conjugacions, que presenten la segona persona del singular plana o esdrúixola i acabada en -s, i velaritzen el radical —p.e. *digues*. En català central, aquestes formes elideixen la marca -s de segona persona quan presenten enclisi. (Bonet, 2002: 977-978). Seguint Mascaró (1986: 120), podem dir que aquests verbs són atípics, perquè els imperatius no presenten morf de segona persona, ja que és la persona no marcada d'imperatiu. Per Bonet (2002: 978), doncs, aquesta sibilant desapareix quan hi ha enclisi per regularitzar el paradigma d'imperatiu i, alhora, assemblar-se als imperatius de la primera conjugació.

Diversos lingüistes han estudiat el fenomen de l'extensió i han donat diferents justificacions de les característiques d'aquest segment afegit. La discussió principal se centra en la naturalesa de l'extensió: si es tracta de material morfològic o fonològic. La majoria d'autors, en canvi, coincideixen amb la motivació del fenomen: el mal contacte que es produeix entre la consonant final del radical i el clític que la segueix.

Bonet & Torres-Tamarit (2011: 38) recorren a dos conceptes bàsics en fonologia per fonamentar la seva anàlisi: el *conservadorisme lèxic* (de l'anglès *lexical conservatism*) i la *realització uniforme* (*Uniform Exponence*). El primer prové de Steriade (1999: 244), que el defineix com “a class of gramatical conditions (...) promoting the use of preexisting, familiar expressions, or parts or properties of such expressions”, és a dir,

la llengua prefereix l'ús d'elements ja presents a la llengua en lloc de recórrer a innovacions. Aquesta preferència podria explicar l'origen de l'extensió: una forma presa d'un altre element del paradigma. El segon concepte és una restricció que va proposar Kenstowicz (1996: 381) i la defineix així: “minimize the differences in the realization of a lexical item (morpheme, stem, affix, word.)”; per tant, la realització uniforme vetlla perquè hi hagi el mínim possible de diferències en la producció d'un element lèxic en relació amb altres elements de la llengua on apareix. Així doncs, aquesta restricció podria justificar el fenomen de recurs a l'analogia i, en el cas que ens ocupa, explicar per què la forma de l'extensió coincideix amb la marca de temps de la primera conjugació. Si és cert que aquestes dues propietats lingüístiques s'apliquen —o fan certa pressió— en el fenomen de l'extensió, aleshores serveixen d'argument per descartar la naturalesa epentètica d'aquesta vocal.

3. METODOLOGIA

Les dades analitzades en aquest treball s'han obtingut a partir de 36 entrevistes realitzades a parlants del català central. Els informants provenien de poblacions diferents, per això a continuació es mostra la distribució dels parlants segons la població on han viscut la major part de la seva vida: 12 de Girona (Gironès), 5 d'Arenys de Mar (Maresme), 3 de Barcelona (Barcelonès), 1 d'Hospitalet del Llobregat (Barcelonès), 3 de Mollet del Vallès (Vallès Oriental), 1 de Sant Vicenç de Castellet (Bages), 2 de Manresa (Bages), 2 d'Artés (Bages), 1 de Collsuspina (Moianès), 3 d'Òdena (Anoia), 1 de Castellolí (Anoia) i 2 de Vilanova i la Geltrú (Garraf).

Pel que fa a l'edat, hem distribuït les entrevistes en tres grups segons l'edat dels informants: (1) de 12 a 35 anys, (2) de 36 a 60 i (3) de 60 a 95. Es van entrevistar parlants

de més de 12 anys per tal que tinguessin una edat suficient com per haver pogut ser influïts per la normativa —concretament, haver cursat l'Educació Primària o equivalents. Les franges d'edat es van establir després de portar a terme les entrevistes, però, tot i que es va intentar que hi hagués una mostra de totes les edats, el resultat no és equivalent, com mostra la distribució següent: 17 de la primera franja, 14 de la segona i 5 de la tercera, la de més edat.

Per les circumstàncies sanitàries actuals, la meitat de les entrevistes es van portar a terme presencialment i l'altra meitat virtualment. Tenien una durada d'uns 10' aproximadament.

3.1. Selecció dels imperatius i els enclítics

Per controlar que els informants produïssin formes dins l'objecte d'estudi, es van proposar oracions imperatives negatives que els parlants havien de convertir en imperatius afirmatius amb enclisi. Per la selecció de verbs, es van tenir en compte totes les conjugacions i subgrups, i també es va comprovar que hi hagués una representació de tots els contextos fonològics possibles. Així, es van seleccionar imperatius de tots els subgrups de la segona i la tercera conjugacions, l'objecte d'estudi; però també algun verb de la primera, com a mesura de distracció. D'altra banda, es van seleccionar radicals terminats en consonants de tots els nivells de sonicitat possibles de cada conjugació: és a dir, radicals acabats en oclusiva, fricativa, nasal i líquida, i també alguns acabats en semivocal.

Un cop feta la selecció de verbs, s'havien de combinar amb enclítics procurant que n'hi hagués de consonàntics i de vocàlics, que podrien provocar resultats diferents. També es van afegir a l'enquesta els verbs com *dir*, *estar* o *tenir*, que acaben excepcionalment en -s de segona persona i que resulten paradigmàticament iguals a les formes de la primera conjugació —p.e. *digues* però *digues-me* [díɣəm] o *tingues* però

tingues-la [tíngələ]. D'aquests imperatius se'n van seleccionar quatre combinats amb enclítics variats.

A (3) es mostren els verbs seleccionats segons la classificació de Fabra (1956: 41-43), tot i que no tots es van fer servir per a cada parlant, sinó que en funció del desenvolupament de cada entrevista se'n demanaven més o menys. La combinació amb enclítics també va anar variant a mesura que s'anaven realitzant les entrevistes, però es va procurar que hi hagués tots els enclítics possibles —excepte *us* i *se*, que són incompatibles amb la segona persona d'imperatiu.

(3) Els verbs de les entrevistes

Segment final Conjugació	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal
I	portar regar jugar cantar saltar	menjar pensar amassar	animar tornar	aconsellar parar mirar consolar	
IIa	fotre batre prometre combatre		fondre	resoldre dissoldre moldre	dur/endur escriure inscriure mourre
IIb		vèncer conèixer (fer)	empènyer	escórrer	
IIIa (incoativa)		corregir afegir tenyir llegir compartir partir servir			
IIIb (pura)	escopir ajupir	cosir	adormir	morir collir/ recollir escollir	
Tipus <i>digues</i>	ser dir				

	estar tenir				
--	----------------	--	--	--	--

3.2. Les entrevistes

Un cop fetes les combinacions d'imperatius amb enclítics, es van col·locar en contextos —annexats a §8.3— que poguessin resultar tan col·loquials com fos possible als parlants, de manera que s'induís a evitar l'ús de la forma normativa. A més, durant l'entrevista es demanava als informants que parlessin com ho farien en un entorn familiar i, a vegades, se'ls feia donar les ordres a un familiar o amic present. El procediment sempre era el següent: l'entrevistadora (jo) presentava oralment frases que contenien els imperatius en forma de negació —p.e. *Té, Joana, els ous: no els batis*— i, tot seguit, la persona entrevistada havia de passar la prohibició a ordre, a imperatiu —p.e. *Té, Joana, els ous: bat-los*. Així, en la majoria dels casos s'aconseguia que els parlants formessin imperatius amb enclítics concrets. Quan l'objectiu no s'aconseguia, com va ser el cas de les entrevistes a persones més grans, se'ls plantejaven diferents opcions i els informants havien de triar les realitzacions que els resultarien més naturals en situacions col·loquials.

Per tenir dades sobre els informants, també se'ls demanava una sèrie de qüestions amb relació a l'origen, l'edat i el nivell formatiu. Aquesta informació —resumida a l'annex §8.4— podria servir per a l'anàlisi dels resultats posterior —p.e. els parlants amb més estudis segurament estarien més influïts per la normativa i això podria afavorir l'ús de les formes d'imperatiu normatives sense extensió.

Finalment, quan ja s'havia dut a terme un nombre suficient d'entrevistes —trenta-sis—, es van transcriure els verbs i es van col·locar en diferents taules de resultats que es descriuen i s'analitzen a §5.

4. MARC TEÒRIC

La gran majoria d'obres que han tractat l'extensió que apareix en imperatius amb enclisi l'analitzen en teoria de l'optimitat (*Optimality Theory*). El treball que presentem també s'emmarca en aquesta teoria perquè és la més actual i universalment acceptada en fonologia. Per això, començarem definint una sèrie de conceptes bàsics de teoria de l'optimitat (TO) dins el marc de la fonologia generativa.

La fonologia generativa postula que la llengua està constituïda per formes regulars i predictibles, però també per formes idiosincràtiques i, per tant, impredecibles. La forma subjacent d'un element lèxic és allò idiosincràtic i la forma superficial és el resultat de l'aplicació d'una sèrie de regles fonològiques pròpies de cada llengua. (Pons, 2003: 56).

La teoria de l'optimitat, nascuda amb el manuscrit "Optimality Theory. Constraint Interaction in Generative Grammar" (1993), abandona la idea de la seqüencialitat de les regles i proposa una jerarquia de restriccions universals per a cada llengua. Aquesta jerarquia de restriccions és la gramàtica particular d'una llengua. Una funció de les llengües anomenada GEN (*generador*) genera un conjunt il·limitat de candidats possibles per a cada forma subjacent (o *input*), que és la que es troba emmagatzemada al lèxicó mental. L'AVAL (*avaluador*) avalua les possibles formes superficials en funció de la gramàtica de cada llengua o varietat i en selecciona el candidat guanyador (o *candidat òptim*). Les restriccions es poden violar, però el candidat òptim és el que satisfà millor la jerarquia de restriccions. El resultat de la competició entre restriccions és la forma superficial (o *output*). (Pons, 2007: 19-21).

Les restriccions es divideixen en dos grans grups: les restriccions de *fidelitat* i les restriccions de *marcatge*. Les primeres vetllen perquè els *outputs* siguin idèntics (o *fidels*) als *inputs*, és a dir, prohibeixen qualsevol canvi en la forma superficial respecte la forma subjacent. D'altra banda, les restriccions de marcatge procuren que les formes superficials

obtingudes siguin ben formades estructuralment, en detriment de la fidelitat a la forma subjacent. S'anomenen *restriccions de marcatge* perquè prohibeixen estructures fonològiques marcades, p.e. poden penalitzar un mal contacte intersil·làbic. Aquests dos tipus de restriccions han d'interactuar per aconseguir seqüències clares i fonèticament fàcils. (Pons, 2003: 58-59).

Com ja s'ha esmentat, diversos autors es plantegen si la vocal que apareix entre imperatius i enclítics és epentètica o morfològica. En cas que fos epentètica, l'extensió no tindria filiació morfològica, sinó que apareixeria només per raons fonològiques. Quan s'analitza el fenomen en TO, la restricció SONINTER σ (SONICITAT-INTERSIL·LÀBICA) és la que se sol utilitzar per explicar els fenòmens produïts per un mal contacte entre segments adjacents —veg. p.e. Bonet & Torres-Tamarit (2011: 39) o Campmany (2008: 374). A (5) es presenta aquesta restricció segons Campmany (2008: 374). Abans, però, cal tenir present la classificació de sons en diferents grups segons els seus trets distintius —p.e. les consonants nasals són el conjunt de consonants que comparteixen els trets [+cons] i [+nas]—, i aquests grups de sons s'ordenen en l'anomenada *escala de sonicitat* segons la seva intensitat:

(4) Escala de sonicitat (Carrera-Sabaté et al., 2014)

vocals (oberts > tancats) > semivocals > líquids (laterals > ròtics) > nasals > fricatiu > oclusiu
--

(5) SONICITAT-INTERSIL·LÀBICA (SONINTER σ): la sonicitat de dos segments heterosil·làbics adjacents ha de ser igual o decreixent.

Un mal contacte sil·làbic és, doncs, aquell en què el segon segment, en posició d'obertura, té un major grau de sonicitat que l'element anterior, en posició de coda.

Alguns imperatius de les conjugacions II i III amb enclisi transgredirien la restricció SONINTER σ si no afegissin l'extensió vocàlica, p.e. *serveix-me*. Per això, alguns autors, com Campmany (2008: 185), defensen que la vocal que s'insereix entre l'imperatiu i l'enclític és epentètica, és a dir, un segment que no és a l'*input* i que apareix pel mal contacte entre dues síl·labes adjacents. Si aquest fos el cas, però, SONINTER σ hauria de situar-se per sobre d'una altra restricció —ALINEEU(V-CL)— en la jerarquia de restriccions. ALIN(V-CL) és una restricció dins la família ALIN(CL/V) i que es defineix de la manera següent, segons Bonet & Torres-Tamarit (2011: 41):

- (6) ALINEEU(V-CL) (ALIN(V-CL)): alineeu el marge esquerre d'un clític pronominal amb el marge dret del verb adjacent.

Per tant, si aquesta restricció domina SONINTER σ es prefereixen candidats sense inserció d'elements entre el verb i l'enclític. En canvi, si aquesta restricció se situa per sota de SONINTER σ , s'afavoreix la inserció de material epentètic. D'altra banda, si només es tenen en compte formes com *rebem-la*, la jerarquia ALIN(V-CL) >> SONINTER σ és la correcta, perquè aquestes formes no presenten cap vocal intermèdia malgrat que la sonicitat intersil·làbica és creixent —nasal seguida de líquida. És quan es té en compte la segona persona del singular de molts verbs, com per exemple, *rep-la* o *tem-la*, que aquesta ordenació deixa de funcionar, perquè hi apareix indefectiblement una vocal neutra entre el verb i l'enclític: [réβələ] i [témələ]. Aquest fet mostra que l'extensió de la segona persona del singular no és una vocal epentètica. (Bonet & Torres-Tamarit, 2011: 41). Si s'assumeix que la vocal és al·lomòrfica, és a dir, que forma part de la forma verbal, no es transgrediria la restricció ALIN(V-CL) (Bonet i Torres-Tamarit, 2011: 54).

Una altra evidència que demostra que l'extensió vocàlica no té caràcter epentètic és la presència d'aquesta vocal neutra davant dels pronoms *hi* i *ho* —p.e. *comparteix-ho* [kumpərtéʃəw]—, perquè la seqüència es podria sil·labificar perfectament sense

necessitat de cap vocal afegida; tot i que Bonet & Torres-Tamarit (2011) ometen o deixen de banda aquestes dades, que per a nosaltres seran crucials, amb l'argument d'una gran variació intradialectal.

Segons Bonet & Torres-Tamarit (2011: 46-48), hi ha una correspondència entre algunes formes d'imperatiu, de diferents varietats dialectals del català, i altres formes del paradigma verbal. Així, al formenterer l'imperatiu pren formes del mateix temps verbal, però d'una altra persona i/o nombre, p.e.: la segona persona del singular d'imperatiu del verb *aprendre* [əprón] fa [əprəŋgó#lə] per assemblar-se a la primera [əprəŋgóɪ] o a la segona [əprəŋgów] persones del plural. En català central passa el mateix, però aquesta varietat prefereix prendre la mateixa persona de la primera conjugació, la més abundant i productiva, la menys marcada, p.e.: el verb *bullir* fa [búʎ] però [búʎələ] per assemblar-se a *porta-la*, que presenta la vocal neutra com a marca de temps.

Bonet & Torres-Tamarit (2011) recorren al concepte de *conservadorisme lèxic* per explicar les correspondències d'algunes formes d'imperatiu amb altres formes del paradigma verbal. Segons Bonet & Torres-Tamarit (2011: 46), hi ha tres restriccions que intervenen en aquest procés: CORR-TV (CORRESPONDÈNCIA-TEMPS VERBAL) i CORR-P/N (CORRESPONDÈNCIA-PERSONA/NOMBRE), que regulen d'on es pot agafar la part d'un imperatiu que s'extreu d'una altra forma del paradigma; i FID-CORR (FIDELITAT-CORRESPONDÈNCIA), que és una restricció de fidelitat que vetlla per la identitat del material pres. Aquestes restriccions es defineixen de la manera següent (Bonet & Torres-Tamarit, 2011: 46):

- (7) CORRESPONDÈNCIA-TEMPS VERBAL (CORR-TV): assigneu una marca de violació per cada candidat que agafi com a radical inflectiu³ una forma d'un altre temps verbal (el temps verbal ha de ser el mateix).

³ Bonet & Torres-Tamarit (2011) anomenen *radical inflectiu* el material que s'extreu d'una altra forma verbal quan hi ha extensió, que inclou el radical i la desinència flexiva.

(8) CORRESPONDÈNCIA-PERSONA/NOMBRE (CORR-P/N): assigneu una marca de violació per cada candidat que agafi com a radical inflectiu una forma amb trets de persona/nombre diferents.

(9) FIDELITAT-CORR (FID-CORR): assigneu una marca de violació per cada candidat que no sigui una còpia fidel del radical inflectiu que adopta el candidat.

Bonet & Torres-Tamarit proposen CORR-P/N, que vetlla perquè es prengui una forma de la mateixa persona i nombre, per evitar l'aparició de la forma *bulli* a la segona persona. Tanmateix, aquesta anàlisi és problemàtica perquè la /i/ que s'afegeix a l'imperatiu de tercera persona no és la marca de persona/nombre, sinó de temps.

Hi ha dues restriccions més de fidelitat que Bonet & Torres-Tamarit (2011: 50-54) utilitzen per explicar la naturalesa del fenomen. En primer lloc, la restricció DEPENDÈNCIA-INPUTOUTPUT, que evita l'epèntesi; i, d'altra banda, dues restriccions que vetllen per la forma subjacent del verb: FIDELITAT-CONJUGACIÓ i FIDELITAT-ARREL:

(10) DEPENDÈNCIA-INPUTOUTPUT (DEP-IO): assigneu una marca de violació per cada segment a l'*output* que no tingui correspondència a l'*input*.

(11) FIDELITAT-CONJUGACIÓ (FID-CONJ): assigneu una marca de violació per cada verb que contingui elements flexius d'una conjugació diferent de la de l'*input*.

(12) FIDELITAT-ARREL (FID-ARR): assigneu una marca de violació per cada arrel de l'*output* que no sigui idèntica a la de l'*input*.

Pel català central, Bonet & Torres-Tamarit (2011: 56) proposen la jerarquia de restriccions següent: CORR-P/N, FID-ARR, *C.C⁴ >> FID-CORR, DEP-IO, FID-CONJ. En la taula de (13) es mostra un exemple de la interacció d'aquestes restriccions en la seva proposta:

(13) /buʎ#lə/ → [búʎə#lə]

⁴ Restricció de marcatge més general en substitució de SONICITAT INTERSIL·LÀBICA que prohibeix el contacte intersil·làbic de dues consonants.

/buʎ#lə/	CORR-P/N	FID-ARR	*C.C	FID-CORR	DEP-IO	FID-CONJ
a. búʎ]lə			*W		L	
b. búʎ]ələ				*	*	*
c. dón]ələ		*W		L	*	*
d. búʎ]ilə	*W				*	L

Tableau modificat de Bonet & Torres Tamarit (2011: 56)

Com es pot comprovar, la taula conté les marques de violació i les marques que indiquen quines restriccions afavoreixen el guanyador (W) i quines restriccions afavoreixen el perdedor (L). Perquè una taula estigui ben formada, cada L ha d'anar precedida, com a mínim, per una W.

El *tableau* de (13) mostra com l'ordre i la interacció de les restriccions proposades per Bonet & Torres-Tamarit (2011) afavoreix el candidat (b) —és a dir, el que presenta l'extensió—, que es converteix en el candidat òptim. (a) és el candidat fidel i per això, la restricció DEP-IO l'afavoreix, però viola fatalment *C.C. (c) és l'opció que guanyaria si en català central la restricció FID-CORR dominés FID-ARR, amb la qual cosa es prendria l'arrel sencera d'un verb de la primera conjugació —p.e. *dona (tu)*. Com que FID-ARR es troba més amunt en la jerarquia, (c) es descarta quan transgredeix aquesta restricció. D'altra banda, (d) és el primer candidat a perdre perquè viola CORR-P/N quan pren /i/ de la tercera persona. El candidat guanyador és (b) perquè, tot i que no respecta FID-CORR, DEP-IO ni FID-CONJ, els altres candidats transgredeixen restriccions més elevades en la jerarquia.

5. DESCRIPCIÓ I ANÀLISI DE LES DADES

5.1. Descripció i interpretació de les dades

En aquest apartat s'exposen les dades obtingudes de les entrevistes i es recullen en diverses taules de resultats. Com s'ha exposat a §3, s'han dut a terme entrevistes a 36 parlants del català central. L'objectiu era obtenir dades d'imperatius amb enclisi de totes les conjugacions: la primera conjugació sempre presenta la vocal neutra de temps expressada, perquè forma part del paradigma, però se'n van afegir per despistar els informants i que no es fixessin en el fenomen buscat; de la segona conjugació hi havia 17 verbs i, de la tercera, 14 —7 de la IIIa i 7 de la IIIb. S'hi van incloure verbs en imperatiu acabats en oclusiva —p.e. *promet*, de *prometre*—, fricativa —p.e. *cus*, de *cosir*—, nasal —p.e. *empeny*, de *empènyer*—, líquida —p.e. *recull*, de *recollir*— i semivocal —p.e. *inclou*, de *incloure*. D'altra banda, l'entrevista també comprèn quatre verbs que presenten una -s final a l'imperatiu la qual generalment no apareix quan hi ha enclisi: *tenir*, *dir*, *ser* i *estar*.

5.1.1. Resultats generals

Les dades obtingudes de les entrevistes es presenten en diferents quadres de resultats. A l'annex §8.1 hi ha una taula amb totes les respostes donades pels informants i a l'annex §8.2 una altra amb els percentatges de presència d'al·lomorfa per cada parlant. Al quadre (14), elaborat a partir de les taules anteriors, es mostren els percentatges d'aparició de l'extensió segons la conjugació, la consonant final del radical i la franja d'edat dels parlants. La fila *total* mostra la mitjana d'ús de les formes amb al·lomorfa segons la consonant final del radical en el conjunt de parlants —que no la mitjana de les franges d'edat, la qual donaria resultats diferents. La columna *mitjana* mostra el percentatge mitjà d'ús de l'extensió [ə] en cada franja d'edat, amb tots els contextos inclosos. En aquesta

taula no s'inclouen els verbs tipus *digues* o *sigues*; ni els de la primera conjugació, que ja contenen la vocal neutra com a marca de temps; ni els de la segona conjugació que presenten una vocal neutra epentètica tant si hi ha enclisi com si no n'hi ha —com *escórrer*—; ni els verbs que mai han presentat al·lomorfa i que així ho han corroborat les entrevistes, que són els radicals de la segona conjugació que a l'imperatiu acaben en semivocal o en *-n* i es velaritzen a la tercera persona, i el verb *fer*. En canvi, sí que hi apareixen altres verbs que tradicionalment no presentaven extensió però que les entrevistes mostren que podrien estar canviant, p.e. *resoldre* o *conèixer*. Cal tenir present que el recompte segons la consonant final del radical s'ha fet seguint exclusivament la realització del parlant i no segons la consonant final que el verb hauria de presentar; així, p.e., la realització *moleix* per *mol* —de *moldre*— i anàlegs es compten amb els verbs de la conjugació III acabats en fricativa. De la mateixa manera, casos com *resolgue* per *resol* o *endugue* per *endu*, s'agrupen —a la taula de l'annex §8.2— amb els imperatius que elideixen la *-s* final de segona persona quan presenten enclisi —com *digues*, que fa *digue'm*—, tot i que ja s'ha esmentat que el quadre (14) no inclou aquests casos.

(14) Percentatges de presència d'al·lomorfa per conjugació, consonant final del radical i edat dels informants.

Franja edat	Segona conjugació				Tercera conjugació				Mitjana
	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
De 12 a 35	72,1%	82,4%	76,5%	37,5%	85,3%	27,9%	100,0%	84,3%	70,7%
De 36 a 60	76,2%	57,1%	85,7%	35,7%	78,6%	26,2%	100,0%	81,0%	67,6%
Més de 60	90,0%	90,0%	100,0%	40,0%	100,0%	65,0%	100,0%	100,0%	85,6%
Total	76,2%	73,6%	82,9%	37,1%	84,7%	32,4%	100,0%	85,2%	71,5%

En total, hi ha un 71,5% de presència de l'extensió [ə] en el conjunt d'informants i de contextos —si es fa la mitjana aritmètica dels resultats de la fila *total*—; es pot afirmar, per tant, que el fenomen està molt estès i integrat entre els parlants. Els contextos fonològics que presenten al·lomorfa de manera més generalitzada són els radicals de la

tercera conjugació acabats en nasal —concretament /m/ al verb *adormir-se*—, en què tots els parlants fan servir el mateix al·lomorf, sense excepcions⁵. Els segueixen els imperatius de la segona conjugació acabats en nasal —concretament /ɲ/ a *empènyer*— i els radicals amb una oclusiva o una líquida final de la tercera —p.e. *ajupir-se* i *escollir*—; tots tres grups de verbs presenten l'extensió vocàlica en més d'un 80% dels casos. Les oclusives i les fricatives de la segona conjugació —p.e. a *batre* i *vèncer*— també ofereixen una majoria absoluta de casos amb al·lomorfa, més d'un 70%.

Les consonants finals que semblen produir menys al·lomorfa són les líquides de la segona conjugació —p.e. *resoldre*—⁶ i les fricatives de la tercera —p.e. *servir*—, que ho fan entre un 30 i un 40% dels casos. En les dades de l'entrevista, els verbs de la segona conjugació que tenen un radical acabat en líquida són *moldre*, *resoldre* i *dissoldre*. No sembla sorprenent que aquests verbs no presentin l'extensió en la majoria de parlants si tenim presents les taules (1) i (2) —a §2—, segons les quals els imperatius que presenten la vocal neutra són els que tenen el mateix radical a la segona i la tercera persones de singular. Les formes imperatives *mol*, *dissol* i *resol* fan *molgui*, *dissolgui* i *resolgui*, i, per tant, en ser verbs amb al·lomorfa al radical no els correspon tradicionalment fer l'extensió. Tot i això, un 37,1% constitueix un terç dels casos; per tant, en alguns parlants, el fenomen podria estar escampant-se a verbs com *moldre* i *resoldre*. A més, si ja hi ha parlants que construeixen els imperatius amb l'extensió en una entrevista, en què es podrien haver sentit cohibits, ho deuen fer encara més en contextos familiars; a banda del fet que segurament *moldre* i *dissoldre* no són verbs que els parlants utilitzin de manera habitual, per la qual cosa és probable que recorrin a la forma normativa.

En canvi, el grup d'imperatius de la tercera conjugació acabats en fricativa, en aquest cas el verb *cosir* i verbs amb l'increment incoatiu, haurien de presentar l'extensió

⁵ Cal tenir present, però, que no hi ha radicals acabats en /n/ a la tercera conjugació.

⁶ Cal dir, però, que no hi ha verbs de la segona conjugació amb radical acabat en /ʎ/.

segons el que preveia Fabra (1913-1914) —il·lustrat a (1) i (2)—; tot i que a Fabra (1956 / 2007) ja no s'inclouen els de l'increment incoatiu, potser perquè ja s'intuïa la recessió del fenomen en aquests verbs. Les dades obtingudes de les entrevistes mostren que l'al·lomorfa s'està reduint en els radicals acabats en fricativa, atès que només en presenten un 32,4% dels casos. Tanmateix, si ens fixem en el cas concret del verb *cosir*, veurem que només tres dels trenta-sis parlants no mostren l'extensió. D'aquests tres informants, dos afegeixen l'increment *-eix* al verb *cosir*. Per tant, els verbs que sembla que han reduït l'al·lomorfa no són tots els imperatius de la tercera conjugació acabats en fricativa, sinó els de la conjugació IIIa —és a dir, els de l'increment incoatiu *-eix*, tipus *servir*, segons la classificació de Fabra (1956 / 2007: 41-42). Així doncs, la consonant final del radical no és l'únic factor a tenir en compte, sinó que la conjugació —en aquest cas entre IIIa i IIIb— també té una influència important sobre l'ús de l'extensió.

D'altra banda, és destacable el cas de *conèixer*, un verb de la segona conjugació amb fricativa postalveolar sorda [ʃ] al final del radical d'imperatiu, com els de la tercera conjugació que afegeixen l'increment incoatiu. Aquest verb presenta velarització a la tercera persona de singular d'imperatiu i, per tant, forma part dels verbs que no haurien d'afegir l'extensió. Tanmateix, les dades de l'entrevista —veg. la taula a §8.1— mostren que més de la meitat dels informants —un 55,6%— fan *coneix[ə]la*. Aquest escampament del fenomen podria ser degut a la consonant final, que, per analogia amb els verbs de l'increment incoatiu, fan també l'extensió morfològica —malgrat que, com ja s'ha esmentat, les dades de les entrevistes semblen mostrar que el fenomen s'està reduint en els verbs incoatius.

5.1.2. Els imperatius amb *-s* de segona persona seguits d'enclítics

Els imperatius del tipus *digues* o *sigues* —que elideixen la *-s* final de segona persona quan presenten enclisi— no s'han inclòs a la taula (14) perquè formen part d'un fenomen

diferent atès que l'al·lomorfa que presenten no afecta el morf de temps sinó el de persona. Les dades del quadre de §8.2 mostren que un 89,4% dels parlants elideixen la -s final dels imperatius seguits de clític; per tant, és clar que aquest ús està molt estès, com preveia Fabra (1913-1914) —tot i que Fabra (1956: 63) exclouia aquestes formes de la llengua escrita llevat de casos molt concrets (*more't*, *fuge-hi* i *rebe-ho*). Des de llavors, la normativa ha bandejat aquest ús i això es veu reflectit en els resultats, sobretot en la segona franja d'edat —de 36 a 60 anys—, que presenta un 85,4% d'ús de la forma amb elisió de la -s final; però també es veu en la tercera franja —més de 60 anys—, amb un 87% de casos amb elisió; i, en menor mesura, en el primer grup d'edat —de 12 a 35 anys—, amb un 93,4% d'ús de la variant sense sibilant final. Sembla, doncs, que els informants més joves mantenen més el fenomen d'elisió de -s final quan l'imperatiu va seguit d'enclític.

El percentatge restant —que correspon al nombre de vegades que els informants han usat la forma normativa— és explicable si s'examinen els verbs concrets i els parlants que els han produït. En primer lloc, els informants que han elidit la -s final entre un 75 i un 85% de les vegades —12 parlants, que inclouen membres de les tres franges d'edat—, no elideixen la -s en el verb *tingues-la*. Pot ser que els informants no utilitzin aquest verb en forma imperativa, o almenys seguit d'un enclític; per la qual cosa, en no resultar-los natural el verb, recorren a la forma escrita. Només hi ha dos informants que presenten menys d'un 75% de casos amb elisió: un parlant de 88 anys —sobre el qual la normativa pot haver influït poc, perquè només té estudis equivalents a la primària i és pagès— que utilitza la forma sense -s en un 60% dels casos —3 de 5—, però justament un dels casos d'elisió és el verb *moldre*, que el parlant velaritzava i fa *molgue 'l*; i, finalment, un informant de 52 anys —doctor en psiquiatria i molt llegit— que només presenta elisió en un 40%

dels casos —2 de 5—, però aquest percentatge inclou la velarització d'algun verb al qual tradicionalment no li correspondria fer-ho, com a *dugue-me'l* o *endugue-te'l*.

No hi ha cap parlant que no faci elisió en cap dels casos; per tant, encara que la normativa ha aconseguit reduir l'ús d'aquestes formes sense -s final, tots els parlants tenen el fenomen integrat. A més, molts informants manifesten un escampament del fenomen a verbs com *moldre* o *resoldre* —que són casos que també podrien haver presentat l'extensió o bé haver-se revestit de la manera que recomana la normativa—, o a verbs com *dur* o *endur-se*, i això també demostra que tenen el fenomen integrat i que, a banda dels usos tradicionals, hi poden recórrer quan no els resulta natural la combinació —sigui pel mal contacte intersil·làbic de la consonant final del radical i la consonant inicial de l'enclític o per alguna altra raó.

5.1.3. Resultats addicionals

Un cop fetes les entrevistes, es van constatar algunes mancances que no permetien donar compte d'una part reduïda dels contextos possibles pel que fa a la consonant final i l'enclític adjunt. Així, es van dur a terme quatre entrevistes addicionals a parlants de la primera franja d'edat, de 12 a 35 anys, dos de Girona i dos de Barcelona. Les dades no s'inclouen a les taules de resultats però permeten disposar de més informació sobre alguns aspectes. En primer lloc, es van afegir verbs de la segona conjugació acabats en oclusiva altra que /t/ —p.e. *rebre*, *perdre*, *interrompre*, etc.— i de la tercera terminats en oclusiva altra que /p/ —p.e. *sentir*, *sortir*, etc. Els resultats segueixen indicant que els verbs acabats en oclusiva mantenen l'al·lomorfa, perquè presenten l'extensió en la major part dels casos —concretament, en més de tres quarts dels casos. També hi havia mancances en els verbs acabats en nasal, que eren poc nombrosos. La tercera conjugació acabada en nasal presenta el percentatge més alt d'al·lomorfa a la taula (14) perquè es basa només en un verb acabat en /m/, però a les entrevistes que s'han fet *a posteriori* s'ha vist que la nasal

palatal presenta resultats ben diferents: el verb *munyir* —*muny-la* i *muny-ne*— mostra al·lomorfa en la meitat dels casos, i el verb *estrènyer* —*estreny-lo*— també; per tant, el fenomen podria estar reduint-se en els verbs acabats en nasal palatal, però encara presenta un bon nombre de casos amb l'extensió⁷. Pel que fa als imperatius de la segona conjugació acabats en fricativa, s'ha pogut corroborar que en altres contextos —p.e. *compareix-hi* o *mereix-te'l*— els resultats es mantenen com en els de les entrevistes inicials: l'extensió hi roman de manera bastant generalitzada —a *compareix-hi*, un 100% dels casos i a *mereix-te'l* un 50%. Finalment, s'ha afegit un verb més de la tercera conjugació no incoatiu terminat en fricativa a l'imperatiu: *fugir* —amb l'enclític *hi*, és a dir, *fug-hi*, que acaba en africada però, quan es construeix la forma amb l'extensió vocàlica, aquesta consonant final esdevé fricativa: [fúʒəj]. Els quatre informants han utilitzat la forma amb l'extensió, per tant, aquest cas no difereix dels resultats de les primeres entrevistes dels imperatius de la tercera conjugació pura acabats en fricativa —concretament, el verb *cosir*. De fet, el verb *fugir*, així com *rebre* i anàlegs, davant de *hi* i de *ho* era un dels casos que Fabra (1956 / 2007: 63) no bandejava de la llengua escrita, i *morir* amb qualsevol enclític, perquè així “s’eviten combinacions com *mor-te*, *fuig-hi*, *rep-ho*, etc.”

5.1.4. Resultats segons el subgrup dins l'escala de sonicitat

Tornant a les dades inicials, a les taules de resultats descrites, els imperatius s'han classificat en diferents grups segons la sonicitat del segment final del radical. Tanmateix, dins aquests grups es poden establir subgrups que presenten algunes diferències prou rellevants: en català, dins les líquides hi ha les laterals —/l/ i /ʎ/— i les ròtiques —la vibrant /r/ i la bategant /ɾ/—, i, dins les nasals, n'hi ha tres que apareixen com a segment final d'alguns verbs de les entrevistes —/n/, /m/, /ɲ/. Els imperatius de la segona

⁷ Una altra possible raó del descens de les formes col·loquials amb extensió és lèxica: tant *munyir* com *estrènyer* no formen part del vocabulari habitual dels joves.

conjugació que acaben en lateral —*resoldre*, *dissoldre* i *moldre*— presenten l'extensió en un 42,9% dels casos, i els de la tercera —*collir*, *recollir* i *escollir*— la presenten en un 66,7% dels casos. Quant als imperatius que acaben en ròtica, només n'hi ha un: *more't*, que mostra un 100% de presència d'al·lomorfa —fet que correspon al que preveia Fabra (1913-1914; 1956 / 2007). Els imperatius terminats en nasal alveolar no s'han inclòs al recompte general perquè a l'entrevista només n'hi ha un —*fon-la*— i no presenta mai extensió —com tots els verbs acabats en /n/, perquè presenten velarització al radical. En canvi, sí que s'ha tingut en compte l'imperatiu que acaba en nasal palatal —*empènyer*— i el que acaba en nasal bilabial —*adormir-se*—; el primer en presenta en un 83% dels casos —resultat que, tanmateix, difereix bastant de les dades de les quatre entrevistes addicionals, que permeten intuir una possible reducció en l'ús d'extensió en els radicals acabats en nasal palatal— i el segon en presenta sempre. La diferència entre aquestes dues nasals finals potser només es deu al fet que el verb *empènyer* està en recessió en favor de neologismes com *empentar* o castellanismes com *emputxar*. Així i tot, hi ha diferències importants entre els diversos subgrups de verbs esmentats.

5.1.5. La conjugació verbal

Un altre aspecte del qual la taula de (14) permet donar compte són les diferències entre les conjugacions II i III. Si fem la mitjana aritmètica entre els resultats totals —la fila *total* de (14)— de cada grup d'imperatius segons la consonant final del radical, veurem que la tercera conjugació presenta un percentatge d'al·lomorfa una mica més elevat —un 75,6%— que la segona conjugació —un 67,4%. La diferència es fa més evident si es miren les columnes de percentatges de cada context fonològic: les mitjanes d'al·lomorfa segons la consonant final del radical no arriben al 85% en cap cas a la segona conjugació; en canvi, a la tercera conjugació tots els contextos presenten entre un 84 i un 100% de casos amb al·lomorfa, excepte els imperatius acabats en fricativa. Els que tenen el radical

acabat en fricativa mostren un 32,4% de casos amb al·lomorfa perquè, com s'ha esmentat, inclouen els verbs de la IIIa, que presenten una recessió del fenomen; per tant, en aquest cas la diferència és observable entre els subgrups dins la conjugació: entre la IIIa —amb un 25,7% de presència del fenomen— i la IIIb —que presenta un 82% de casos amb al·lomorfa. Pel que fa a les diferències entre les conjugacions II i III, es deuen al fet que la segona conjugació inclou imperatius amb el radical velaritzat com *resoldre* o *conèixer*, tot i que estiguin començant a presentar el fenomen en bona part dels parlants.

El quadre de (14) no permet observar la diferència entre els radicals que es velaritzen a la tercera persona de singular d'imperatiu i els que no ho fan. Ja s'ha esmentat en diverses ocasions que tant Fabra (1913-1914; 1956 / 2007) com Bonet (2002) distingeixen els que poden presentar l'extensió dels que no en poden presentar segons si velaritzen el radical a la tercera persona de singular o si no ho fan. Això es corrobora amb les dades de les entrevistes —veg. annex §8.1—, en què la majoria dels imperatius que presenten velarització a la tercera persona no afegeixen l'extensió quan hi ha enclisi. Dins aquests imperatius, n'hi ha que no presenten mai el fenomen, que són els que terminen en semivocal —p.e. *moure*, *escriure*, etc.— o en nasal alveolar /n/ —p.e. *fondre*— i el verb *fer*; però també hi ha els verbs com *moldre* i *resoldre* —que presenten l'extensió en un 37,1% dels casos— o com *conèixer* —amb un 55,6% de casos amb al·lomorfa, i, de les entrevistes addicionals, un 100% a *comparèixer* (*compareix-hi*) i un 50% a *merèixer* (*mereix-te'l*)—, els quals ja hem vist que presenten un escampament del fenomen. Per tant, són la conjugació i la forma del radical els factors que juguen un paper important com a afavoridors de l'al·lomorfa, encara que, per alguna raó, els parlants hagin començat a presentar el fenomen en verbs que originalment no en presentaven.

5.1.6. Els enclítics

A banda de la conjugació i del segment final del radical, també cal tenir en compte l'enclític adjunt a l'imperatiu. Les dades mostren un factor que sembla afavorir l'ús de l'extensió: la combinació de l'imperatiu amb el pronom neutre *ho*. A (15) es comparen els diferents grups d'imperatius que a les entrevistes es van realitzar amb l'enclític *ho*:

(15) Imperatius seguits de l'enclític neutre *ho*.

Segment final	Conjugació	Amb extensió	Total	%
Oclusiva ⁸	II	4	4	100%
Fricativa	IIIa	38	59	64,4%
Líquida	IIIb	33	37	89,2%
Total		75	100	75%

Com es pot comprovar a (15), només tenim dades d'imperatius seguits de l'enclític *ho* amb el radical acabat en oclusiva, fricativa o líquida. Les formes *promet-ho* i *bate-ho* —de la conjugació II amb el radical terminat en oclusiva— sempre presenten extensió (4 de 4); d'imperatius de la conjugació IIIa —és a dir, els de l'increment incoatiu— n'hi ha 38 de 59 que mostren l'extensió vocàlica quan van seguits del clític *ho* (64,4%), i de la IIIb acabats en líquida hi ha 33 imperatius de 37 amb l'extensió en contacte amb l'enclític neutre (89,2%). En total, un 75% dels imperatius amb *ho* presenten l'extensió, que és poc més del percentatge total en tots els contextos —un 71,5% dels casos, com mostra (14). El que és més rellevant és el percentatge concret de cada grup de verbs que van amb l'enclític *ho* comparat amb el percentatge de presència d'al·lomorfa de cada grup amb qualsevol enclític —els resultats de (14)—: els imperatius de la conjugació II acabats en oclusiva presenten un 76,2% d'al·lomorfa, percentatge que amb l'enclític *ho* s'eleva a un 100%, i els imperatius de la IIIb acabats en líquida presenten un

⁸ D'aquest grup només hi ha quatre casos d'imperatiu seguit de *ho* perquè la resta d'informants feien *promet-m'ho* o *bate'ls*, que són les formes que es demanaven i no mostren contacte del verb amb l'enclític vocàlic.

85,2% de casos amb l'extensió i el percentatge puja una mica amb l'enclític neutre (89,2%). Potser el cas més rellevant és el de les fricatives de la tercera conjugació, que en total només presenten un 32,4% d'al·lomorfa, mentre que, quan van amb l'enclític *ho*, el percentatge de presència de l'extensió s'eleva a un 64,4% dels casos. Cal tenir en compte que el percentatge total de verbs de la conjugació III acabats en fricativa —el de (14)— inclou verbs de la IIIa —p.e. *servir*— i de la IIIb —p.e. *cosir*. De la IIIa, només un 25,7% dels casos —fent el recompte de tots els casos amb qualsevol enclític— presenten al·lomorfa. Per tant, sembla molt clar que el pronom *ho* és un enclític que, per alguna raó, afavoreix l'aparició —o el manteniment— de l'extensió.

Una altra dada que val la pena de comentar és que, a les 36 entrevistes inicials, l'ús del pronom *hi* ha sigut molt reduït i, les vegades que hi apareix, el parlant sol mostrar-se poc segur del que està dient, per la qual cosa generalment s'usa la forma normativa. De fet, s'ha constatat que els informants eviten aquest pronom i hi cerquen alternatives —p.e. l'adverbi *allà*— o l'ometen; per tant, les entrevistes constitueixen una prova de la recessió d'aquest pronom, encara que aquest fenomen no és l'objecte d'estudi del treball que presentem. D'altra banda, a les dades reduïdes que han ofert les entrevistes realitzades *a posteriori*, sí que s'ha aconseguit que els quatre informants formessin imperatius amb l'enclític *hi*. S'ha pogut constatar que els verbs seguits del pronom *hi* presenten extensió en tots els casos, concretament, en els verbs *sortir*, *fugir* i *comparèixer*. El darrer cas, el de *comparèixer* seguit de l'enclític *hi* —*compareix[ə]-hi*—, és rellevant si tenim en compte que forma part del grup d'imperatius que presenten velarització —és a dir, els que no haurien d'afegir l'extensió. Aquest cas també és notable comparat amb el de *conèixer* —seguit del pronom *la*: *coneix-la*—, que ja hem vist que presenta l'extensió vocàlica en poc més de la meitat dels casos —així com *merèixer* (*mereix-te'l*), amb un

50% de casos amb al·lomorfa. Així doncs, els pronoms vocàlics no són cap obstacle per a l'aparició de l'extensió, sinó tot el contrari.

Les dades anteriors invaliden la causa de la distància dins l'escala de sonicitat que alguns autors han defensat, perquè els pronoms vocàlics, en ser nuclis sil·làbics, no generen mals contactes intersil·làbics i, per tant, deixa de ser necessari afegir una vocal neutra de suport entre l'imperatiu i l'enclític. Aquest fet coincideix amb el mateix fenomen que s'observa en nord-occidental, en què l'extensió només és present amb els enclítics vocàlics *hi* i *ho*. És interessant notar que, si el fenomen és tan general quan l'enclític és vocàlic, podria ser que l'origen del fenomen es trobés precisament en aquest context. Sembla, doncs, que els clítics *hi* i *ho* tinguin preferència per realitzar-se fonèticament com a semivocals. Efectivament, quan apareix la vocal neutra davant l'enclític vocàlic, aquest es realitza com a semivocal i passa a formar part de la coda. Per exemple, les formes *[kúlu], per *cull-ho*, i *[kumpəréʃi], per *compareix-hi*, no serien ben formades per la varietat que presenta l'extensió; en canvi, a [kúləw] i [kumpəréʃəj] la vocal neutra forma una síl·laba amb l'enclític [w] o [j] en posició de coda.

D'altra banda, hi ha varietats dins el català central que sí que permeten aquest contacte perquè eviten la vocal neutra; però també elideixen la marca de temps dels imperatius de la primera conjugació —és a dir, fan [kúlu] per *cull-ho*, però també [əɣáfu] per *agafa-ho*. Tanmateix, a les entrevistes no s'han trobat dades d'aquest fenomen en la primera conjugació; que és on es pot constatar. També és possible que la poca naturalitat que comporta una entrevista no hagi permès que aparegués aquest tret, que pertany al parlar col·loquial. En qualsevol cas, sembla que aquesta varietat elideix la vocal de temps davant dels pronoms vocàlics perquè té una restricció o principi que es troba més amunt en la jerarquia que la que causa l'aparició de l'extensió. Per tant, el fet que la varietat esmentada no presenti el fenomen en verbs com *cull-ho* no significa que no tinguin

l'extensió vocàlica integrada, sinó que hi ha una restricció que actua sobre totes les conjugacions que impedeix que el fenomen es manifesti en aquests contextos.

No sembla que la resta de clítics influeixin gaire sobre l'ús d'extensió. El pronom que més aparenta tenir un paper és *et*, perquè els imperatius on s'adjunta presenten al·lomorfa gairebé sempre. Tanmateix, si ens fixem en els verbs concrets, veurem que són generalment pronominals —com *fotre's*, *ajupir-se*, *adormir-se* i *morir-se*— i, per tant, sempre van amb un clític. Aquest fet fa que la combinació sigui molt comuna i fixada, i que, en conseqüència, afavoreixi el manteniment de l'extensió en els verbs que tradicionalment n'han presentat. A més, també són verbs que, en forma imperativa, se solen utilitzar en la llengua oral i col·loquial i, per tant, la normativa no hi ha pogut incidir tant. Llevat d'aquests casos, el fet que els pronoms consonàntics en general no afavoreixin l'extensió demostra, una altra vegada, que la sonicitat intersil·làbica no pot explicar l'aparició del fenomen, perquè és la sonicitat creixent entre dues consonants el que provoca un mal contacte intersil·làbic.

5.1.7. Diferències entre verbs concrets

A les dades de les entrevistes es pot observar —veg. annex §8.1— que hi ha certs verbs que, per alguna raó altra que el segment final, sempre —o gairebé sempre— presenten l'extensió. En el grup d'imperatius de la segona conjugació que tenen el radical acabat en oclusiva, hi destaquen les formes *fotre* i *batre*: *fot-te* sempre presenta al·lomorfa, sense excepcions; *bat-los* —o *bat-ho*, en un informant— només apareix en la variant normativa en tres casos de trenta-sis. A més, hi ha hagut dos parlants que afegeixen l'increment *-eix* al verb, com si pertanyés a la conjugació IIIa —que són verbs que han reduït l'extensió, com s'ha esmentat més amunt. Quant als radicals de la tercera conjugació acabats en oclusiva, *ajupir-se* és un exemple clar d'al·lomorfa estesa entre els parlants, perquè no presenta cap excepció. Dels radicals amb fricativa final, n'hi ha dos de destacables: *cosir*,

del qual ja s'ha fet esment, i *vèncer*. El darrer pertany a la segona conjugació i sempre presenta l'extensió excepte en dos casos: un informant que el conjuga com un imperatiu de la IIIa i un altre, que és un dels parlants amb més estudis, que utilitza la forma normativa. Pel que fa als radicals amb nasal final, el verb *adormir-se*, de la tercera conjugació, presenta sempre al·lomorfa, i *empènyer*, de la segona, també ho fa en la majoria de casos (un 83%). Finalment, és rellevant un dels radicals de la tercera conjugació acabats en líquida, que ja s'ha esmentat més amunt: *morir*, que sempre conté la vocal al·lomòrfica quan presenta enclisi, concretament el pronom *et*; però també és destacable el cas de *collir* —seguit del clític *ho*— que presenta al·lomorfa en tots els casos excepte tres, mentre que *recollir* només afegeix l'extensió en poc més de la meitat dels casos —que és una prova més del pronom vocàlic *ho* com a afavoridor del fenomen. Tots els verbs destacats en aquest apartat manifesten extensió en més d'un 80% dels casos. No sembla haver-hi una motivació clara per la qual aquests verbs mostrin un percentatge tan elevat, però notem que la majoria pertanyen al grup de les oclusives o de les fricatives, que són els dos nivells de sonicitat més baixos.

5.1.8. Resultats segons l'edat dels informants

Un altre ítem que es pot tenir en compte és el factor de l'edat. Es poden intuir algunes tendències diferenciades si es comparen les tres franges d'edat exposades a 3§. Si tornem a fixar-nos en les dades de (14), veurem que la diferència entre les mitjanes totals de presència d'al·lomorfa de cada franja d'edat és poc rellevant, però s'intueix que les persones més grans —de més de 60 anys— mantenen més el fenomen en qüestió —en un 85,6% dels casos— que els altres dos grups d'edat, i que la primera franja —de 12 a 35 anys, amb un 14,9% menys de presència d'al·lomorfa que l'última franja— fa una lleugera remuntada respecte la segona —de 36 a 60 anys, que es diferencia de la tercera franja en un 18% i de la segona en un 3,1%.

Les dades de cada conjunt de verbs mostren més diferències en els resultats de cada franja i reafirmen aquesta major incidència d'al·lomorfa en la franja de més edat i la remuntada en la dels més joves. A la segona conjugació, els imperatius acabats en oclusiva mostren una desigualtat poc rellevant entre la primera i la segona franja, però es diferencien bastant del tercer grup d'edat: les dues primeres franges presenten una diferència d'entre un 13,8% —a la segona franja— i un 17,9% —a la franja més jove— respecte la tercera franja —amb un 90% de presència d'al·lomorfa. Als imperatius acabats en líquida les diferències són menors, però aquest cop sí que s'aprecia una lleugera remuntada de la primera franja d'edat: hi ha un 35,7% d'al·lomorfa a la segona franja, un 37,5% a la primera i un 40% a la tercera. Les consonants finals nasal i fricativa mostren diferències més importants; sobretot la darrera. Els imperatius de la segona conjugació que acaben en nasal mostren un 76,5% de presència de l'extensió als parlants de 12 a 35 anys, un 85,7% als que tenen de 36 a 60 anys i un 100% als informants més grans. Finalment, els radicals que acaben en fricativa presenten un 82,4% d'al·lomorfa a la primera franja, un 90% a la tercera i un 57,1% a la segona, que es diferencia molt de la resta.

A la tercera conjugació, els imperatius acabats en nasal —concretament l'imperatiu del verb *adormir-se*— no presenten cap diferència generacional perquè tots els parlants han utilitzat la variant amb l'extensió. En canvi, els altres contextos presenten diferències bastant significatives. Als imperatius acabats tant en oclusiva, com en líquida, la tercera franja d'edat produeix la variant amb l'extensió sempre i els parlants de la franja central en presenten en aproximadament un 20% menys de casos respecte la tercera franja —en els imperatius que acaben en oclusiva el percentatge de la segona franja és d'un 78,6% i en els imperatius terminats en líquida el percentatge és d'un 81%. Els verbs que tenen el radical de la forma imperativa acabat en fricativa també mostren la reducció a la

segona franja, en relació a la tercera, i una petita remuntada a la primera: hi ha un 27,9% de casos amb al·lomorfa als parlants més joves, un 26,2% a la segona franja d'edat i un 65% al grup d'edat més avançada. Més amunt, hem vist que als casos com *digues* o *sigues* seguits d'enclític també es podia observar una remuntada important de la franja d'edat dels parlants més joves; de fet, han mostrat un percentatge més elevat de casos de la variant amb elisió de la -s final a la primera franja —un 93,4% dels casos— que en la tercera —un 87%—, i amb un resultat a la tercera franja poc allunyat de la segona —la qual presenta un 85,4% de casos amb elisió de la -s.

A partir de totes aquestes dades comparatives de les tres franges edat, s'ha pogut examinar l'evolució, en temps aparent, del fenomen d'aparició de l'extensió en els imperatius amb enclisi, així com els casos d'elisió de la -s final en verbs com *digues* seguits d'enclític. Es pot concloure que la franja d'edat de més de 60 anys presenta més casos d'aparició de l'extensió que les altres dues franges, i que el fenomen s'ha reduït bastant en els parlants de 36 a 60 anys però ha remuntat en els informants més joves, que tenen de 12 a 35 anys. Els informants que pertanyen a la segona franja d'edat van néixer entre el 1961 i el 1985; per tant, els parlants més grans d'aquesta franja encara van viure la postguerra però la normativa els va poder començar a influir de manera significativa quan encara eren joves —atès que es comença a poder ensenyar català a les escoles a partir de la Llei General d'Educació de 1970. En canvi, tot i que els informants de la primera franja d'edat van néixer quan ja havia començat la immersió lingüística i han pogut tenir més contacte amb la normativa al llarg de la vida, es pot observar que comencen a recuperar les formes d'imperatiu amb l'extensió, fins a acostar-se bastant a la franja de més edat. Aquesta informació suggereix que, per alguna raó, la normativa està influïnt menys sobre els joves pel que fa a l'ús de la variant col·loquial amb l'extensió, en comparació amb la incidència que va tenir en la generació anterior des que

l'ensenyament en català es va començar a recuperar de la dictadura. Pel que fa a la primera franja d'edat, cal tenir en compte que el format de les entrevistes va ser diferent per a una part d'aquests parlants d'edat més avançada —concretament en les persones de 80 anys en amunt—, als quals se'ls donaven diverses opcions a triar i això podria haver influït sobre les seves respostes; a més, constitueix la franja amb menys informants (5). De totes maneres, la diferència és prou important com per tenir-la en compte.

Pel que fa a l'evolució del fenomen atenent als contextos fonològics concrets, sembla que la variació va començar a reduir-se a la segona generació, sobretot en els radicals acabats en fricativa —concretament els imperatius de la IIIa i els de la II que acaben en [ʃ], perquè la resta presenten extensió en gairebé la totalitat dels casos—, però també en la resta de contextos, tot i que en menor mesura. D'altra banda, en els parlants més joves, tots els contextos excepte les oclusives i les nasals finals en imperatius de la segona conjugació presenten una remuntada dels casos. Els dos contextos que estan retrocedint són els imperatius de la segona conjugació acabats en /t/ —concretament, *prometre* i *combatre*— i el verb *empènyer*, segurament perquè s'està substituint pel verb *empentar* o pel castellanisme *emputxar*. Així i tot, sembla que el fenomen està en augment, i que la normativa i l'escriptura estan començant a tenir menys influència sobre l'al·lomorfa que presenten els imperatius amb enclisi, tot i que encara hi juguin un paper important.

Cal tenir present que les generalitzacions que s'han fet en aquest apartat, i també les que es faran en els apartats posteriors, es basen en el nombre reduït de dades que hem pogut obtenir. Aquesta quantitat reduïda de dades es deu no només al nombre d'informants (36), sinó també a les mancances esmentades a §5.1.3 i a la limitació de contextos possibles que hi ha: el nombre de clítics existent és reduït i el nombre de verbs també —p.e., la segona conjugació és l'única que inclou verbs acabats en /l/ i /n/.

5.2. Anàlisi lingüística dels resultats

En aquest apartat es proposarà una anàlisi del fenomen de l'al·lomorfa que presenten els imperatius amb enclisi en teoria de l'optimitat. En primer lloc, s'argumentarà que la naturalesa de l'extensió és morfològica i, en segon lloc, s'explicaran els diferents factors que motiven l'extensió.

5.2.1. *Naturalesa de l'extensió*

La bibliografia consultada proposa solucions diverses en relació amb l'origen de l'extensió vocàlica que apareix en els imperatius amb enclisi en català central. Alguns autors afirmen que la vocal afegida és de naturalesa morfològica, que correspon al morf de temps, i d'altres justifiquen que es tracta de material fonològic, és a dir, una vocal epentètica. En aquest treball coincidim amb els autors que defensen la naturalesa morfològica de l'extensió vocàlica, per les raons que exposem a continuació.

En primer lloc, l'epèntesi és perifèrica sempre que no es creï una seqüència insil·labificable, com argumenten Bonet & Torres-Tamarit (2011: 38-41) —veg. §2—; en canvi, l'extensió apareix entre l'imperatiu i l'enclític encara que la combinació sigui sil·labificable sense la vocal neutra —p.e. [bát.lə]. D'altra banda, l'epèntesi sol aparèixer per solucionar seqüències que demanin un esforç articulatori, mentre que amb les dades obtingudes en aquest treball s'ha demostrat que l'extensió apareix amb qualsevol enclític, sigui consonàntic o vocàlic. De fet, els enclítics vocàlics, que no creen cap seqüència d'articulació difícil, sinó tot el contrari, sembla que afavoreixen l'aparició de la vocal neutra. Aquestes dades també invaliden l'argument sobre el problema de la sonicitat intersil·làbica com a causa de l'aparició de l'extensió.

Si l'extensió que apareix entre l'imperatiu i l'enclític no és epentètica, sinó morfològica, ha de formar part de la representació subjacent de la segona persona del singular de l'imperatiu o de l'enclític. Bonet & Torres-Tamarit (2011) argumenten que la

llengua té una característica universal anomenada *conservadorisme lèxic* —terme tret de Steriade (1999)— que promou l'ús de formes preexistents en la llengua, en lloc de crear-ne de noves. El cas dels imperatius amb enclisi en són un exemple perquè, segons ells, l'extensió vocàlica es pren de la segona persona de l'imperatiu de la primera conjugació, que al seu torn és idèntica a la de la tercera persona del singular del present d'indicatiu. Aquesta vocal és l'exponent del morfema de temps. Sabem que les formes no marcades exerceixen una pressió evident sobre la resta —p.e., els manlleus verbals se solen adaptar, per defecte, a la primera conjugació, ja que és la més productiva— i, per tant, ens acollim a la idea que l'origen de l'extensió es troba en la marca de temps de la primera conjugació.

D'altra banda, malgrat que Bonet & Torres-Tamarit (2011) considerin que l'extensió és de naturalesa morfològica, ho tracten com un element afegit que no forma part de l'*input* de l'imperatiu. En aquest treball, en canvi, hem interpretat el fenomen com un cas d'al·lomorfa, perquè si l'extensió és material morfològic ha de formar part de la forma subjacent —o *input*— de la forma verbal. La tria de la forma amb /ə/ —p.e. /kúz+ə/— seguida d'enclític en lloc de la variant sense marca de temps —p.e. /kúz/— es deu a motivacions diverses que s'exposaran en l'apartat següent.

5.2.2. *Motivació de l'extensió*

El fet que els imperatius presentin l'extensió vocàlica s'ha atribuït sovint a motivacions de caire segmental, concretament, a un problema de contacte intersil·làbic entre la consonant final del radical i la consonant inicial de l'enclític. Per explicar aquest problema segmental en teoria de l'optimitat, se sol utilitzar la restricció SONICITAT-INTERSIL·LÀBICA —que prohibeix que la sonicitat de dos segments heterosil·làbics adjacents sigui creixent. Bona part dels articles que recorren a aquesta restricció se centren en els pronoms consonàntics i no expliquen els pronoms vocàlics o raonen que, en els imperatius seguits de *hi* o *ho*, l'aparició de l'extensió es deu a la pressió analògica

de la resta de casos. Bonet & Torres-Tamarit (2011), per exemple, només analitzen en teoria de l'optimitat casos que violen la restricció SONINTER σ —perquè són verbs acabats en un segment de sonicitat inferior que la consonant de l'enclític— o imperatius que acaben en un segment del mateix nivell de sonicitat que la consonant de l'enclític —que violen la restricció *C.C. En canvi, paren menys atenció als casos d'imperatiu seguit de *hi* o *ho*, i afirmen que l'extensió pot ser-hi present o no, segons la subvarietat del parlant, o als que no violen aquesta restricció perquè els segments en contacte tenen una sonicitat decreixent —p.e. *more't* o *adorme't*. Segons ells, els parlants que presenten l'extensió quan als imperatius els segueixen enclítics vocàlics ho fan per analogia amb la resta de casos —satisfan la restricció REALITZACIÓ UNIFORME, presentada a §2— i els parlants que realitzen l'imperatiu sense la vocal neutra tenen la restricció REALITZACIÓ UNIFORME ordenada més avall en la jerarquia.

No obstant això, segons els resultats obtinguts en aquest treball, no sembla que els contextos consonàntics afavoreixin l'al·lomorfa, almenys amb relació a l'escala de sonicitat. El fenomen s'ha estès a tots els contextos consonàntics, incloses les líquides i, fins i tot, la lateral /l/ de verbs amb velarització al radical. Els únics verbs on el fenomen no ha aconseguit arribar són els que acaben en nasal alveolar /n/ i algun verb concret com *fer*. Tanmateix, hi ha limitacions importants en les consonants finals dels verbs, perquè no existeixen verbs de la conjugació IIIb amb radical acabat en *-n* o *-l* i tots pertanyen a la conjugació II amb radical velaritzat. Els parlants adquireixen patrons fonològics que identifiquen amb casos morfològics i la *-n* final de verb sembla que indiqui segona conjugació amb radical velaritzat. També hi ha un nombre de clítics molt limitat i, per tant, els contextos consonàntics també són poc nombrosos; hi ha: la lateral [l] a *el*, *la*, *els*, *les* i *li*; les nasals [m], a *em*, i [n] a *en* i *ens*; [s] o [z] a *es*, i [t] a *et*. Aquestes limitacions suposen un problema per la causa de la sonicitat intersil·làbica. De fet, les nostres dades

mostren molts casos de consonant final del radical seguida d'enclític consonàntic amb la sonicitat igual o decreixent i que, no obstant, presenten tanta al·lomorfa, o més, que la resta de contextos —p.e. *fote't*, *ajupe't*, *adorme't*, *more't*, *culle'l(-la/'n)*, *mol-lo*, etc.). A més, les dades obtingudes també indiquen que els pronoms *hi* i *ho* tenen un paper més important en el fenomen del que la bibliografia els ha atribuït fins ara, perquè es mostren com un factor desencadenador d'aquest fenomen. Els resultats de l'enquesta demostren que la sonicitat intersil·làbica no pot ser la motivació principal del fenomen, sinó només un aspecte més aviat secundari.

Les nostres dades mostren que la conjugació o la subconjugació és un dels factors determinants del fenomen. Els verbs de la segona conjugació que presenten velarització del radical a la tercera persona del singular d'imperatiu generalment no tenen l'extensió vocàlica —com preveïen les taules de (1) i (2)—, concretament els verbs acabats en /n/ i /w/; encara que el fenomen s'ha escampat als verbs amb radical velaritzat que acaben en /l/ —p.e. *resoldre*— i /ʃ/ —p.e. *conèixer*. Atenent als resultats obtinguts, doncs, es poden establir tres grans grups de verbs segons si: (a) presenten la marca de temps en tots els contextos —els verbs de la primera conjugació i els imperatius dels verbs “irregulars” que fan com *dir* (*digues*)—; (b) no la presenten mai —els imperatius de la segona conjugació que acaben en semivocal o en la nasal alveolar /n/—; o (c) mostren l'extensió vocàlica només quan van seguits d'enclítics —tota la resta de verbs, és a dir, els de la segona i la tercera conjugacions que no acaben ni en semivocal ni en /n/.

El grup de verbs del tipus (a) comprèn els de la primera conjugació, que sempre presenten la marca de temps, i els que fan com *dir*, que presenten aquest morf a la segona persona de l'imperatiu independentment del context. Quan no hi ha enclisi, els verbs tipus *dir* o *tenir* afegeixen una -s de segona persona del singular darrere la vocal de temps (*digues* o *tingues*); es tracta d'un fet anòmal del qual ja s'ha parlat a §2 però que no

s'analitzarà perquè no forma part dels objectius del treball. Com que aquest grup de verbs sempre presenten la marca de temps, elidir-la comportaria transgredir la restricció REALITZACIÓ-UNIFORME(T), que definim a (16):

- (16) REALITZACIÓ-UNIFORME(T): assigneu una marca de violació per cada forma verbal que no presenti la mateixa marca de temps que la resta de verbs de la seva conjugació o subconjugació.⁹

Els verbs del primer grup presenten sempre el morf de temps a la segona persona del singular, però hi ha verbs que només presenten l'extensió vocàlica quan hi ha enclisi i d'altres que no la presenten mai; per tant, hi ha d'haver una restricció que prohibeixi l'extensió vocàlica: proposem la restricció *EXTENSIÓ, definida a (17):

- (17) *EXTENSIÓ: assigneu una marca de violació per cada radical que presenti l'extensió vocàlica.

A (18) i a (19) es presenten dos *tableaux* combinats que mostren com interactuen les restriccions en un imperatiu d'un verb d'aquest primer grup (*cantar*), primer sense enclisi i després amb l'enclític /l+a/¹⁰:

- (18) Primer grup sense clític (*canta*): /kánt+ə/ → [káŋ.tə]

/kánt+ə/	RU(T)	*EXTENSIÓ
a. káŋ.tə		*
b. kán	*W	L

⁹ Variant de REALITZACIÓ-UNIFORME (Bonet & Torres-Tamarit, 2011), que ve de UNIFORM-EXPONENCE (Kenstowicz, 1996)

¹⁰ Assumim que el morfema de gènere femení és /a/.

Aquest quadre mostra com els verbs que es conjuguen com *cantar* han de presentar la marca de temps a la segona persona del singular de l'imperatiu, encara que no els segueixi un enclític. El candidat (b) viola REALITZACIÓ-UNIFORME(T) perquè no afegeix la vocal de temps. Al seu torn, el candidat guanyador (a) viola *EXTENSIÓ perquè presenta el morf de temps, però això no fa que deixi de ser el candidat òptim, ja que la restricció està ordenada més avall que RU(T).

(19) Primer grup amb enclític (*canta-la*): /kánt+ə#l+a/ → [káŋ.tə.lə]

/kánt+ə#l+a/	RU(T)	*EXTENSIÓ
a. káŋ.tə.lə		*
b. káŋt.lə	*W	L

Quan un verb com *cantar* va seguit d'enclític presenta la mateixa marca de temps que quan va sol. D'aquesta manera, el candidat (a) —que presenta l'extensió vocàlica entre l'imperatiu i l'enclític— és el guanyador perquè respecta RU(T); mentre que el candidat (b) —que no presenta la marca de temps— viola RU(T) i satisfà *EXTENSIÓ, que es troba més avall en la jerarquia.

El segon grup de verbs comprèn els imperatius que no presenten mai la marca de temps i correspon al conjunt més restringit, perquè només inclou imperatius de la segona conjugació que acabin en semivocal i en /n/ —*moure* i *encendre*. També inclou, per una part dels parlants, els imperatius de la segona conjugació que acaben en la lateral /l/ —tipus *moldre* o *resoldre*— i els que terminen en /éʃ/ —tipus *conèixer* o *comparèixer*. Una de les característiques principals del conjunt de verbs que no presenten mai l'extensió vocàlica és que tenen el radical velaritzat en diverses formes del paradigma. Hi ha autors —p.e. Viaplana (2005: 244)— que consideren que la consonant velar ha de ser un tret

morfològic i constituir una marca de subconjugació dins la segona conjugació. Com que es tracta d'un conjunt de verbs que, sistemàticament, presenten la posició de marca de temps buida, es poden explicar amb la restricció RU(T) —la qual ja hem vist que també servia pel primer grup—: en cas que un candidat afegeixi l'extensió vocàlica, violarà RU(T). Els *tableaux* (20) i (21) mostren la interacció de les restriccions en el grup de verbs tipus *fondre*, *moure* i, per una part dels parlants, *moldre*.

(20) Segon grup sense clític (*fon*): /fón/ → [fón]

/fón/	RU(T)	*EXTENSIÓ
a. fón.nə	*W	*W
b. fón		

Com es pot comprovar al *tableau* (20), el candidat que presenta l'extensió, és a dir, el primer, no és seleccionat perquè viola RU(T), atès que el morf de temps [ə] no és present en cap de les formes relacionades —ni a les formes simples de la segona persona del singular de l'imperatiu ni quan presenten enclisi—, i també transgredeix *EXTENSIÓ; mentre que el candidat (b), que no presenta marca de temps, satisfà totes les restriccions.

(21) Segon grup amb enclític (*fon-la*): /fón#la/ → [fón.nə.lə]

/fón#l+a/	RU(T)	*EXTENSIÓ
a. fón.nə.lə	*W	*W
b. fón.lu		

El quadre (21) mostra com els verbs tipus *fondre* no presenten mai la marca de temps, encara que portin enclític. El candidat amb extensió és el perdedor perquè viola fatalment RU(T), la qual, en canvi, és satisfeta per (b), el candidat òptim.

Quant a la resta de verbs que no pertanyen a cap d'aquests dos grups, les dades obtingudes indiquen que presenten l'extensió només quan van seguits de clítics. Per tant, han de tenir dues formes a l'input, és a dir, presenten al·lomorfa en la realització de la marca de temps ($\emptyset/\text{ə}$) i seleccionen una forma o l'altra segons el context. Es tracta dels verbs de la conjugació IIIa i IIIb i de la IIa i IIb, llevat dels que acaben en semivocal o /n/ i el verb *fer*. La restricció PRIORITAT (ext+cl), definida a (22), permet explicar per què aquest tercer grup de verbs només selecciona la forma amb l'extensió vocàlica quan l'imperatiu presenta enclisi.

(22) PRIORITAT (ext+cl): assigneu una marca de violació per cada verb seguit de clític que no presenti l'extensió vocàlica.¹¹

En canvi, en aquests verbs la restricció RU(T) no hi té cap incidència, perquè es tracta de verbs que presenten al·lomorfa al radical i això comporta realitzacions diferents segons el context. Els *tableaux* de (23) i (24) exemplifiquen el fenomen en la segona persona de l'imperatiu del verb *batre*.

(23) Tercer grup sense clític (*bat*): {/bát/, /bát+ə/} → [bát]

{/bát/, /bát+ə/}	PRIORITAT (ext+cl)	*EXTENSÍO
a. bá.tə		*W
b. bát		

¹¹ Variant de PRIORITY (Bonet et al., 2007)

En aquest cas l'única restricció que entra en joc és *EXTENSIÓ, perquè l'input no presenta enclisi i, per tant, PRIORITAT (ext+cl) no s'hi aplica. (b) és el candidat òptim perquè no viola cap restricció, mentre que (a) transgredeix *EXTENSIÓ en seleccionar l'input amb la marca de temps.

(24) Tercer grup amb enclític (*bat-la*): {/bát/, /bát+ə/}#l+a → [bá.tə.lə]

{/bát/, /bát+ə/}#l+a	PRIORITAT (ext+cl)	*EXTENSIÓ
a. ba bá.tə.lə		*
b. bát.lə	*W	L

El *tableau* (24) permet veure com interactuen les restriccions per tal que els verbs tipus *batre* presentin l'extensió només quan hi ha enclisi. El candidat perdedor (b) no respecta PRIORITAT (ext+cl) perquè selecciona l'input /bát/; (a), en canvi, selecciona la forma amb la marca de temps i això el fa esdevenir el candidat òptim encara que violi la restricció *EXTENSIÓ, ordenada més avall.

Un cop presentada la interacció de les restriccions en els tres grups de verbs establerts, podem afirmar que la restricció *EXTENSIÓ està dominada per REALITZACIÓ-UNIFORME(T) i PRIORITAT(ext+cl), però no sabem en quin ordre es troben les dues darreres restriccions, ja que no actuen al mateix moment. Per tant, la jerarquia de restriccions és la següent: RU(T), PRIORITAT(ext+cl) >> *EXTENSIÓ.

Així doncs, s'ha comprovat que hi ha tres patrons de comportament en relació amb la marca de temps que s'afegeix als imperatius de segona persona de singular. Aquest comportament és bastant sistemàtic; no obstant això, el fenomen presenta molta variació i així ho corroboren les dades obtingudes. El segon grup de verbs que hem establert, és a

dir, els que no presenten mai la marca de temps, és molt restringit perquè només inclou els imperatius de la segona conjugació que acaben en /n/ —p.e. *encendre* o *fondre*— o semivocal —p.e. *moure* o *incloure*— i l'imperatiu del verb *fer* —i d'*anar* (ves), però no se n'han obtingut dades. Tanmateix, també hauria d'incloure la resta de verbs que presenten el radical velaritzat en diverses formes del paradigma, que generalment són els verbs acabats en la lateral /l/ —p.e. *resoldre*— i en la fricativa palatal /ʃ/ —p.e. *conèixer*—; però les dades de les entrevistes mostren que el fenomen s'està escampant a aquests verbs per una part dels parlants, sobretot en el segon subgrup —els que terminen en /ʃ/—, en el qual la majoria de casos han presentat l'extensió vocàlica.

No tenim explicació per interpretar l'escampament del fenomen cap als verbs de la segona conjugació acabats en la lateral /l/ amb el radical velaritzat, ni tampoc sabem la raó per la qual no s'ha estès als imperatius que acaben en la nasal alveolar /n/. La comparació és rellevant si tenim en compte l'escala de sonicitat. Per una banda, la lateral /l/ contravé la restricció SONICITAT·INTERSIL·LÀBICA perquè té més sonicitat que la nasal /n/, la qual només es troba com a segment final del grup que no presenta mai l'extensió vocàlica. No obstant això, ja hem vist que la sonicitat no aparenta ser un factor gaire rellevant en aquest fenomen i, per tant, no pot ser la causa que ha desencadenat la variació.

Una altra anomalia en la distribució dels verbs és el retrocés que sembla que estan patint els verbs de l'increment incoatiu *-eix* —els de la subconjugació IIIa. No sabem la raó d'aquest retrocés, però aporta una altra dada que corrobora que el fenomen és propi de conjugacions o de subconjugacions i no tant un fenomen de contacte segmental. D'altra banda, curiosament, el fenomen s'ha estès a verbs com *conèixer* o *merèixer*, que presenten el radical velaritzat —és a dir, formen part del grup de verbs que no haurien de fer l'extensió vocàlica— però que acaben amb una seqüència que coincideix amb l'increment incoatiu i presenten una majoria de casos amb al·lomorfa. La diferència és

que, en el cas dels verbs de la IIIa, la seqüència final constitueix l'increment que marca la conjugació; mentre que en els verbs com *conèixer*, la fricativa palatal correspon a l'arrel verbal.

Llevat dels casos ja assenyalats, el fenomen sembla bastant sistemàtic en tots els nivells de l'escala de sonicitat excepte les semivocals. Tanmateix, el fenomen esdevé encara més sistemàtic si l'enclític que segueix l'imperatiu és *hi* i *ho*. Ja s'ha notat anteriorment la rellevància d'aquestes dades, perquè es tracta de pronoms que no ocasionen cap problema segmental. Les nostres dades mostren que el fenomen és notablement més sistemàtic en els contextos d'imperatiu seguit d'enclític vocàlic i aquest fet coincideix amb el nord-occidental, que només presenta el fenomen en aquests contextos —p.e. *mor-te* però *more-hi*.

Davant d'aquestes dades, se'ns acuden dues raons possibles. En primer lloc, hi ha la possibilitat que existeixi una restricció que no permeti que els pronoms vocàlics constitueixin el nucli d'una síl·laba on l'obertura és el segment final del verb. Per exemple, a [kú.ɫəw] el pronom es troba en posició de coda, mentre que a *[kú.ɫu] és el nucli. El problema d'aquesta restricció és que és específica d'un sol context i que seria difícil justificar per què a les altres persones d'imperatiu el pronom sí que pot formar el nucli d'una síl·laba amb el segment final del verb com a obertura —p.e. *collim-ho*. Encara que això es podria rebatre fent notar que la segona persona és l'única purament imperativa, creiem que hi ha una altra solució més plausible: suposar que els clítics *hi* i *ho* són subjacentment semivocals —o, com a mínim, que presenten al·lomorfa i que una de les formes, prioritària en certs contextos, és semivocal— i només si el context ho fa impossible es mostren com a vocàlics superficialment.

De fet, en moltes varietats del valencià, el clític neutre *ho* se sol realitzar [ew] tant si porten un pronom reduït davant —*portar-t[ew]*— com si van anteposats a un verb

començat per consonant —*h[ew] porta* (AVL, 2006: 66); en pallarès, els proclítics vocàlics també es realitzen amb una [e] davant quan van precedits per altres pronoms —*t[ew] porta*—, fins i tot quan el verb comença en vocal —*t[ej] estàs, a casa*—, encara que sigui poc comú per influència de la normativa, segons Artés (2016: 59), i un altre cas similar és el del mallorquí, que fa [əjəvíə] per *hi havia*. La causa d'aquests fenòmens podria ser la mateixa que defensem pel fenomen que ens ocupa: que els clítics *hi* i *ho* siguin subjacentment una semivocal. Artés (2016: 188) també proposa aquesta anàlisi pels pronoms vocàlics en posició proclítica en la varietat pallaresa: argumenta que exemples com [tew] *compres* i [mej] *porta* no s'expliquen si els clítics no són subjacentment /j/ i /w/, perquè si no ho fossin s'evitaria la inserció de la vocal [e] —atès que formes com *[tu] *compres* o *[mi] *porta* són òptimes estructuralment. Així doncs, a tot el domini lingüístic hi ha indicis d'aquesta subjacència semivocàlica dels enclítics, tot i que històricament no ho havien sigut mai. Per tant, se cerquen contextos en què aquests clítics es puguin realitzar semivocals, la qual cosa provoca diferents fenòmens com el que ens ocupa. Pel fenomen de l'extensió vocàlica és rellevant que els pronoms *hi* i *ho* presentin una semivocal a la forma subjacent, perquè aquest fet podria ser l'origen del fenomen, sobretot tenint en compte que els enclítics vocàlics constitueixen el context on apareix més la vocal neutra en qüestió.

6. CONCLUSIONS

Els resultats obtinguts de les entrevistes fetes a 36 parlants del català central mostren que gairebé tres quarts dels imperatius amb enclisi —un 71,5%— presenten l'extensió vocàlica. Per tant, es tracta d'un fenomen molt viu i estès entre els parlants. A més, el

fenomen inclou imperatius acabats en consonants de tots els nivells de l'escala de sonicitat: oclusives, fricatives, nasals i líquides, i també abasta tots els enclítics possibles.

Cal considerar si el nombre de dades obtingudes en aquest estudi és suficient per fer afirmacions sobre l'origen i l'evolució del fenomen; creiem que es poden observar tendències però caldria fer un estudi més extens per veure si les conclusions es poden mantenir i si els factors proposats desencadenen resultats sistemàtics. S'hauria de focalitzar l'atenció especialment en els enclítics vocàlics, per saber si les generalitzacions fetes en aquest treball es corroboren a gran escala i, així, demostrar que la forma subjacent dels pronoms *hi* i *ho* és, respectivament, /j/ i /w/.

Un dels factors determinants de la presència del fenomen és la conjugació o subconjugació; per aquesta raó, s'han establert tres grups de verbs segons el seu comportament en relació amb el fenomen, motivat per la subconjugació a la qual pertanyen. En primer lloc, hi ha el grup de verbs que sempre presenten una vocal de temps, és a dir, els verbs de la primera conjugació —p.e. *portar*, que fa *porta* i *porta'l*— i els que fan com *dir*. Els darrers sempre presenten la vocal de temps però, per alguna raó que desconeixem, han desenvolupat una -s final de segona persona a la forma simple de l'imperatiu. No obstant, s'han de considerar del primer grup perquè sempre presenten la vocal de temps —que és el segment final quan hi ha enclisi i, a la forma simple, se situa abans del morf de persona— i s'elideix la -s quan hi ha enclisi per tal de satisfer REALITZACIÓ-UNIFORME.

El segon grup de verbs són els que no presenten mai l'extensió vocàlica: els verbs de la segona conjugació que acaben en /n/ —p.e. *fondre*, que fa *fon* i *fon-lo*— o en semivocal —p.e. *moure*, que fa *mou* i *mou-lo*— i pertanyen a la subconjugació que velaritzen el radical. Aquests verbs es mantenen sense variació en tots els casos —excepte

dos del mateix informant—; per tant, no hi ha escampament del fenomen en els verbs velaritzats de la segona conjugació acabats en /n/ o semivocal.

Finalment, hi ha un tercer grup de verbs que presenten la vocal neutra només quan els segueixen enclítics, i pertanyen a la segona i la tercera conjugacions. De la segona conjugació, hi ha tots els verbs amb radical no velaritzat —p.e. *rebre*, que fa *rep* i *rebe'l*— i alguns verbs que, tot i ser amb radical velaritzat, també presenten l'extensió vocàlica amb enclisi: es tracta dels imperatius acabats en /l/ —p.e. *resoldre*, que fa *resol* i *resole'l* (o *resolgue'l*)— i en /ʃ/ —p.e. *conèixer*, que fa *coneix* i *coneixe'l*. Pel que fa a la tercera conjugació, hi ha diferències importants segons si els verbs pertanyen a la subconjugació incoativa (IIIa) o a la pura (IIIb): el fenomen es troba en recessió en els verbs de l'increment incoatiu *-eix* i, en canvi, es manté molt viu en els altres. És sorprenent que els verbs de la IIIa estiguin retrocedint quan sembla que són els motivadors de l'extensió en els verbs de la segona conjugació que fan com *conèixer*. Els verbs de la IIIa han de ser la causa de l'extensió en els de la segona acabats /ʃ/ perquè les dades indiquen que el fenomen està delimitat a aquest context consonàntic concret, és a dir, no hi ha cap verb que s'acabi en /ʃ/ a la IIIb ni tampoc a la segona conjugació excepte aquests casos amb radical velaritzat. Els verbs de la segona conjugació terminats en /ʃ/ no haurien de presentar l'extensió perquè pertanyen al subgrup amb radical velaritzat, però la presenten perquè s'assimilen als seus semblants —els verbs que tenen l'increment incoatiu— i, així, satisfan REALITZACIÓ-UNIFORME. Per tant, a les dades obtingudes en aquest treball, la conjugació —o subconjugació— és el factor més important per l'aparició de l'extensió, però la qüestió segmental també hi té un paper secundari. D'altra banda, no tenim cap explicació pels casos de /l/ final: és sorprenent que el fenomen s'hi hagi estès, sobretot si es comparen amb els casos del segon grup amb /n/ final —so que pertany a les nasals, a

un nivell més baix en l'escala de sonicitat que les líquides—, els quals es mantenen immutables.

Hi ha un altre factor que sembla haver afavorit l'aparició de l'extensió vocàlica del verb i que constitueix un descobriment important: és l'adjunció dels enclítics *hi* i *ho*, ja que són els que presenten l'extensió en un percentatge més elevat de casos. De fet, preferir els enclítics vocàlics per l'aparició de l'extensió no és una característica exclusiva del català central, sinó que el nord-occidental fa *rebe-ho* mentre que fa *mor-te*. Aquestes dades són importants perquè fins ara s'havia considerat que la presència d'al·lomorfa en aquests casos era una conseqüència de la generalització del fenomen per analogia i que la causa era més aviat un conflicte entre el grup consonàntic a límit de síl·laba.

Aquest estudi ha permès donar una resposta a totes les preguntes de recerca plantejades inicialment. La primera demanava la naturalesa de l'extensió vocàlica, és a dir, si el seu origen és morfològic o fonològic. S'ha demostrat que no és de naturalesa fonològica perquè no és una epèntesi, sinó que es tracta d'un fenomen d'al·lomorfa al radical. L'extensió vocàlica coincideix amb la marca de temps de la primera conjugació, per la qual cosa s'assumeix que el seu origen es troba en aquesta conjugació i es justifica per la característica universal de les llengües de preferir formes preexistents en la llengua que cercar innovacions, és a dir, l'anomenat *conservadorisme lèxic*.

La segona pregunta de recerca demanava la motivació de l'aparició de l'extensió vocàlica. La majoria d'autors ho atribueixen a un mal contacte intersil·làbic però les dades d'aquest treball semblen invalidar aquesta hipòtesi, perquè s'ha constatat que les combinacions amb enclítics vocàlics *hi* / *ho* són més abundants amb l'extensió que no pas sense, fins i tot en els mateixos parlants. La restricció de marcatge *C.C —proposada per Bonet & Torres-Tamarit (2011) com una simplificació de SONINTER σ —, que prohibeix el contacte d'una consonant a la coda amb una altra en posició d'obertura, no explica

aquesta dada, perquè els enclítics vocàlics no ocasionen cap problema segmental i, en canvi, presenten l'extensió en més casos que la resta d'enclítics. La motivació del fenomen sembla trobar-se, doncs, precisament en aquests enclítics; si suposem que són subjacentment semivocals, és lògic pensar que el context més adequat per a la seva realització és una forma verbal amb vocal final. L'exponent vocàlic dels verbs de la primera conjugació (majoritària) és la forma més adequada de satisfer una realització uniforme d'aquests clítics. Les llengües tenen uns patrons de comportament i el parlant actua en conseqüència; per aquesta raó, si hi ha verbs que tenen una configuració semblant, és natural que els parlants els facin actuar de la mateixa manera.

La darrera qüestió que es plantejava és la possibilitat que hi hagués variació generacional, per saber si l'extensió vocàlica es troba en recessió o en augment. Segons les dades obtingudes, sembla que el fenomen era molt viu fa uns anys perquè els parlants més grans són els que mantenen més l'extensió —concretament a la franja de parlants de més de 60 anys—, però va retrocedir durant un temps —a la franja d'informants que actualment tenen entre 36 i 60 anys— i ha començat a remuntar en els parlants més joves —de 12 a 35 anys. Els contextos en recessió a la segona franja d'edat es troben sobretot en els imperatius de la subconjugació IIIa, amb l'increment incoatiu, i els de la II acabats en [ʃ]. Així doncs, sembla que la normativa ha fet pressió en els parlants de la segona franja però que està perdent força en els més joves.

En resum, es tracta d'un fenomen que, fins ara, s'havia estudiat sobretot des de la perspectiva segmental pel fet que els imperatius de segona persona del singular que presenten l'extensió acaben sempre en consonant i sovint el contacte entre el segment final del verb i la consonant de l'enclític no respecta l'escala de sonicitat. El nostre treball es va iniciar amb aquesta premissa, seguint la recerca anterior, i, en part, per aquesta raó però també perquè s'ha obtingut un nombre de dades modest, no s'ha pogut proposar una

anàlisi alternativa en teoria de l'optimitat. No obstant això, s'ha pogut demostrar que el contacte consonàntic no és l'únic factor decisiu del fenomen, sinó que la conjugació o subconjugació hi té un paper molt rellevant —per la qual cosa s'han establert tres grups de verbs segons el seu comportament i la subconjugació a què pertanyen— i hi ha indicis importants que els pronoms vocàlics podrien ser un altre factor decisiu o, fins i tot, l'origen del fenomen en català central.

A partir d'aquest estudi s'obren diferents línies de recerca futura. Per exemple, si és cert que els pronoms vocàlics són semivocals subjacentment, es podrien cercar altres fenòmens que es poguessin explicar gràcies a aquesta proposta. Un cas clar és el del pronom neutre del valencià —que s'ha exposat a §5.2—, que es realitza com a [ew] en contextos en què l'epèntesi no seria justificada, però també hem vist que hi ha fenòmens similars en nord-occidental, en la subvarietat pallaresa i en mallorquí. Atès que hi ha tants indicis a gairebé tot el domini lingüístic que assenyalen que la forma subjacent dels pronoms *hi* i *ho* podria ser semivocàlica, cal fer-ne més estudis per corroborar-ho. Una altra perspectiva de recerca podria ser trobar una explicació de l'aparició de la -s final de segona persona a l'imperatiu de verbs com *dir*, que s'elideix quan hi ha enclisi. Sembla que aquests verbs es vulguin diferenciar dels de la primera conjugació, però s'hauria d'estudiar amb més profunditat.

7. BIBLIOGRAFIA

- Acadèmia Valenciana de la Llengua, *Estàndard oral valencià* (València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2006), disponible en línia a:
<<https://www.avl.gva.es/documents/35882/40728/Oral.pdf/97c04880-4477-48b2-a314-00e626f43674>>.
- Artés, Eduard, *The influence of Phonology on Inflection*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2016).
- Bonet, Eulàlia, “Cliticització”, dins Solà, J.; M. R. Lloret; J. Mascaró; M. Pérez Saldanya (dirs.), *Gramàtica del català contemporani* (Barcelona: Empúries, 2002), vol. I, ps. 933-989.
- Bonet, Eulàlia & Francesc Torres-Tamarit, “Les formes d'imperatiu seguides de clític: un cas de conservadorisme lèxic”, Lloret, M. R. & C. Pons (eds.), *Noves aproximacions a la fonologia i la morfologia del català* (Universitat d'Alacant; Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2011), ps. 37-61.
- Bonet, Eulàlia; Maria-Rosa Lloret & Joan Mascaró, “Allomorph selection and lexical preferences: two case studies”, *Lingua*, 117 (2007), ps. 903-927.
- Campmany, Elisenda, *Diferències fonològiques entre diversos estils de parla al català central septentrional*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2008).
- Carrera-Sabaté, Josefina; Pons-Moll, Clàudia & Solà-Cortassa, Joan, *Els sons del català* (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2014), disponible en línia a:
<<http://www.ub.edu/sonscatala/ca/presentacio>>.
- Fabra, Pompeu, “Els mots àtons en el parlar de Barcelona”, *Butlletí de Dialectologia Catalana*, I (1913), ps. 7-17; II (1914), ps. 1-6.
- Fabra, Pompeu, *Gramàtica catalana* (Barcelona: Teide, 1956 / 2007).

Kenstowicz, Michael, "Base identity and uniform exponence: alternatives to cyclicity",

dins Durand, J.; B. Laks (eds.), *Current Trends in Phonology: Models and Methods* (Salford: University of Salford, 1996), vol. I, ps. 363-393.

Mascaró, Joan, *Morfologia* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986).

Perea, M. Pilar, "Els imperatius en contacte amb els enclítics pronominals", Maria Rosa

Lloret & Clàudia Pons (eds.), *Noves aproximacions a la fonologia i la morfologia del català*, (Universitat d'Alacant; Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2011), ps. 427-457.

Pons Moll, Clàudia, *La teoria de l'optimitat. Una introducció aplicada al català de les*

Illes Balears (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Institut Menorquí d'Estudis, 2007).

Pons Moll, Clàudia, "Teoria de l'optimitat, processos segmentals i variació dialectal en

català", *Zeitschrift für Katalanistik. Revista d'Estudis Catalans*, 16 (2003), ps. 55-76.

Steriade, Donca, "Lexical conservatism in French adjectival liaison", dins Bullock, B.; J.

M. Authier; L. Reed (eds.), *Formal Perspectives in Romance Linguistics* (Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 1999), ps. 243-270.

Viaplana, Joaquim, "Velar Verbs and Verbal Classes in Catalan", *Catalan Journal of*

Linguistics, 4 (2005), ps. 225-47.

8. ANNEXOS

Els apèndixs que s'adjunten a continuació inclouen: una taula de respostes per informant —§8.1—, una altra dels percentatges de presència de l'extensió vocàlica per cada parlant —§8.2—, una llista dels contextos utilitzats a l'entrevista per tal que els parlants construïssin uns imperatius amb enclisi determinats —§8.3—, i, finalment, un quadre que sintetitza la formació acadèmica, l'edat i l'origen dels parlants —§8.4.

8.1. Taula de respostes per informant

El quadre següent conté totes les respostes dels informants excepte els verbs de la primera conjugació, que sempre presenten la vocal de temps, i el verb *escórrer*, que manifesta una vocal epentètica quan va sol i també quan presenta enclisi. Les respostes s'agrupen segons la conjugació i el segment final de l'imperatiu. Els verbs s'escriuen adaptant l'ortografia a la realització dels informants —p.e. *more't* o *bulle-ho*. Les cel·les marcades en verd contenen els verbs que presenten l'extensió o, a la darrera columna, elisió de la -s final —fenomen que hem agrupat amb el de l'extensió vocàlica per simplificar els annexos.

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
N.G.P.	15	fote't	vence'ns	empenye-les	resol-me'ls	porta-me'l (v. dur)	escup-la	corregeix-la	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	resol-me'l	escriu-ne	ajupe't	afegeix-hi		recull-hi-les	digue-li

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
		promet- m'ho	coneixe- la			inscriu-la		llegeix-me'l		esculle'ls	estigues
		combate-les				mou-te		cuse-li		culle-ho	tingue-la
J.D.P.	12	fote't	vence'ns	empenye- les	resole'm	dona-me'l (v. dur)	escupe-la	corregeix-la	adorme't	more-te	sigues- em
		bate-ho	fes-li	fon-la	resol-me	escriu-ne	ajupe't	afegeix-hi		recull	digue-li
		promete- m'ho	coneixe- la			inscriu-la		llegeix-me'l		esculle'ls	estigue't
		combate-les				mou-te		cuse-li		culle-ho	tingue-la
							comparteix- ho				
							parteix-les				
							serveix-li				
S.G.R.	50	fote't	venceix- nos	empenye- les	resole'm	endu-te'l	escup-la	corregeix-la	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	resole'm	escriu-ne	ajupe't	afegeix-li		recull-ho	digue-li
		promet- m'ho	coneix-la		dissol-lo	inscriu-la		llegeix-me'l		escull-los	estigue't
		combat-les				mou-te		cuse-li		culle-ho	tingues- la
							comparteix- ho				
							parteix-les				
							serveix-li				
T.P.T.	55	fote't	vence'ns	empenye- les	resole'm	dugue-me'l	escupe-la	corregeix-la	dorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	resole'm	escriu-ne	ajupe't	afegeix-li		reculle-hi	digue-li
		promete- m'ho	coneixe- la		dissol-hi	inscriu-la		llegeix-me'l		esculle'ls	estigue't

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
		combate-les				mou-te		cuse-li		culle-ho	tingue-la
								comparteix-ho			
								parteixe-les			
								serveix-li			
P.D.P.	14	fote't	vence-hi	empenye-les	resol-li/-ho	dona-me'l (v. dur)	escupe-hi	corregeix-la	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	resol	escriu-ne	ajupe't	afegeix-hi		reculle-les	digue-li
		promete'm	coneix-la		dissoli-li	inscriu-la		llegeix-me'l		esculle'ls	estigue't
		combate-hi				mou-te		cus-li		culle-ho	tingue-la
								comparteix-ho			
								parteix-les			
A.D.D.	44	fote't	vence'ns	empenye-les	resol-me	porta-me'l (v. dur)	escupe-la	corregeix-la	dorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	resol-me'l	escriu-ne	ajupe't	afegeix-li		recull	digue-li
		promete-m'ho	coneix-la		dissol	inscriu-la		llegeix-me'l		esculle'ls	estigues
		combatre-les				endu-te'l		cuse'ls		reculle-ho	tingue-la
						mou-te		comparteix-ho			
								parteix-les			
								serveix-li			
G.P.T.	47	fote't	vence'ns	empenye-les	resol-me	porta-me'l (v. dur)	escupe-la	corregeix-la	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	resol-lo	escriu-ne	ajupe't	afegeix-hi		recull-les	digues-li

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
		promete-ho	coneix-la		dissol	inscriu-la		llegeix-me'l		escull-los	estigue't
		combat-les				endu-te'l		cuse-me'ls/'ls-hi		cull-ho	tingue-la
						mou-te		comparteix-ho			
								parteix-les			
								serveix-li			
A.S.F.	17	fote't	vence'ns	empeny-les	resol-me'ls	porta-me'l (v. dur)	escupe-la	corregeix-la	adorme't	more't	sigue'm
		bat-los	fes-li	fon-la	resol-me'l	escriu-ne	ajupe't	afegeix-hi		recull-les	digue-li
		promet-m'ho	coneixe-la		dissol-hi	inscriu-la		llegeix-me'l		escull-los	estigue't
		combat-les				endugue-te'l		cuse'ls/cuse-li		culle-ho	tingue-la
						mou-te		comparteix-ho			
								parteix-les			
								serveix-li			
I.F.F.	52	fote't	vence'ns	empeny-les	resol-me'ls	porta-me'l (v. dur)	escup-la	corregeix-la	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-n'hi	fon-la	resol-me'l	escriu-ne	ajupe't	afegeix-n'hi		recull-les-hi	digue-li
		promet-m'ho	coneix-la		dissol-hi	inscriu-la		llegeix-me'l		esculle'ls	estigue't
		combat-les				endu-te'l		cuse'ls-hi		culle-ho	tingues-la
						mou-te		comparteix-ho			
								parteix-les			
								serveix-li			

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
D.S.S.	52	fote't	venç-nos	empenye-les	resol-me	dugue-me'l	escup-la	corregeix-la	adorme't	more't	sigues-me
		bate'ls	fes-li	fon-la	resol-me'l	escriu-ne	ajupe't	afegeix-ne		recull-les	digues-li
		promet-m'ho	coneix-la		dissol-hi	inscriu-la		llegeix-me'l		escull-los	estigue't
		combat-les				endugue-te'l		cuse-li		cull-ho	tingues-la
M.A.R.	22				mou-te			comparteix-ho			
								parteix-les			
								serveix-li			
M.A.R.	22	fote't	vence'ns	empenye-les	resol-me'l	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	moleix-me'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		reculle-les	digue-li
		promete-m'ho	coneixe-la			endugue-te'l		afegeixe-ho		escolleix-los	estigue't
		combateix-les				mou-te		llegeix-me'l		reculle-ho	tingues-la
N.B.M.	24							cuse-me'ls			
								serveix-li			
								comparteix-ho			
N.B.M.	24	fote't	vence'ns	empenye-les	resol-me'l	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mol-lo	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		reculle-hi	digue-li
		promet-m'ho	coneix-la			endu-te'l		afegeixe-ho		escull-los	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me-la		culle-ho	tingue-la

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
								llegeix-me'l cuseix-me'ls serveix-li comparteix- ho			
C.M.B.	23	fote't	vence'ns	empenye- les	resole'm	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mol-lo	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		reculle-hi	digue-li
		promete- m'ho	coneix-la			endu-te'l		afegeixe-ho		escull-los	estigue't
		combate-les				mou-te		tenyeix-me llegeix-me'l cuse-li serveix-li comparteix- ho		culle-ho	tingue-la
L.A.V.	22	fote't	vence'ns	empenye- les	resole'm	escriu-ne	escup-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mole'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix- me-la		recull-hi	digue-li
		promete- m'ho	coneix-la			endu-te		afegeixe-ho		escull-los	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me- la llegeix-me-la cuse'ls/cuse- li serveix-li		culle-ho	tingue-la

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
								comparteix- ho			
T.V.G.	56	fes-te fotre	vence'ns	empenye- les	resol-me	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mole'l	inscriu-l'hi	ajupe't	corregex-la		reculle-les	digue-li
		promete- m'ho	coneixe- la			emporta-te'l		afegeix-ho/- li		esculle'ls	estigue't
		combate-les				mou-te		tenyeix-me- la		culle-la	ten-la
P.A.R.	56							llegeix-me'l			
								cuse'ls-hi			
								serveix-li			
								comparteix- la			
P.A.R.	56	fote't	vence'ls	empeny-la	l'has de resoldre	escriu-ne	escup-la	parteix-lo	adorme't	more't	sigue'm
		bat-los	fes-li	fon-la	mol-lo	inscriu-la	ajupe't	corregex-la		recull-les	digue-li
		promete-ho	coneix-la			endu-te'l		afegeixe-ho		esculle'ls	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me		culle-ho	ten-la
S.A.R.	43							llegeix-lo			
								cuse'ls-hi			
								serveix-li			
								comparteix- la			
S.A.R.	43	fote't	vence'ns	empenye- les	resol-lo	escriu-ne	escupeix- la	parteix-lo	adorme't	more't	sigue'm
		bateix-les	fes-li	fon-la	mole'l	inscriu-la	ajupe't	corregex-la		recull-les	digue-li

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
		promete- m'ho	coneix-la			endu-te'l		afegeix-ho		escull-los	estigue't
		combateix- les				mou-te		tenyeix-la		reculle-ho	tingue- ho
								llegeix-me'l			
								cuse'ls			
								serveix-li			
								comparteix- ho			
T.B.C.	23	fote't	vence'ns	empenye- les	resole'm	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mole'l	inscriu-la	ajupe't	corregix-la		recull-hi	digue-li
		promet- m'ho	coneix- la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combateix- les				mou-te		tenyeix-me		culle-ho	tingues- la
								llegeix-me'l			
								cuse'ls			
								serveix-li			
								comparteix- ho			
J.O.A.	56	fote't	vence'l	empenye- les	resol-te'l	escriu-los	escup-la	parteix-lo	adorme't	more't	sigue'm
		bateix-los	fes-n'hi	fon-la	mol-lo	inscriu-la	ajupe't	corregix-la		recull-les	digue-li
		promete-ho	coneix-la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'l	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-la		reculle-ho	tingue- les
								llegeix-lo			

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
								cus-lo/cus-li serveix-li comparteix- ho			
M.O.M.	23	fote't	vence'ns	empenye- les	resol-lo/-me'l	escriu-ne	escupe-la	parteix-lo/- te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bat-los	fes-li	fon-la	mol-lo	inscriu-la	ajupe't	corregex-la		recull-les/-hi	digue-li
		promete- m'ho	coneixe- la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combate-les				mou-te		tenyeix-me llegeix-me'l cuse-li serveix-li comparteix- ho		reculle-ho	tingue-la
M.M.F.	22	fote't	vence'ns	empenye- les	resolgue'm	escriu-ne	escup-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	molgue'l	inscriu-la	ajupe't	corregex-la		reculle-hi	digue-li
		promet- m'ho	coneix-la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me/- la llegeix-me'l cuse-li serveix-li comparteix- ho		reculle-ho	tingues- la

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
A.P.T.	57	fote't	vence'ns	empenye-les	resole'm	escriu-ne	escupe-la	parteixe-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mole'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		recull-hi	digue-li
		promete-m'ho	coneixe-la			endu-te'l		afegeix-ho		escull-los	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me-la		culle-la/-ho	tingue-la
								llegeix-me'l			
								cuse-li			
M.A.M.	64	fote't	vence'ns	empenye-les	resol-me	escriu-ne	escupe-la	parteixe-te'l	dorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mole'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		reculle'n	digue-li
		promet-m'ho	coneix-la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue-t'hi
		combate-les				mou-te		tenyeix-me-la		culle-la/-ho	tingue-la
								llegeix-me'l			
								cuse-li			
C.S.A.	80	fote't	vence'ls	empenye-les	resole'm		escupe'l	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li		mou-lo		ajupe't	corregeix-la		reculle-ho	digue-li
		promete-m'ho	coneixe-la					afegeix-ho		esculle'ls	estigue't

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
		combate-les						tenyeixe'm llegeix-me'l cuse-li serveixe'l comparteix- ho		reculle-ho	ting-la
C.A.P.	36	fote't	vence'ns	empenye- les	resol-me	escriu-ne	escup-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	molgue'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		reculle-hi	digue-li
		promete- m'ho	coneix-la			endu-te'l		afegeix-ho		escull-los	estigue't
		combate-les				mou-te		tenyeixe-me- la		culle-ho	tingue-li
								llegeix-me'l cuse'ls-hi/-li serveix-li comparteix- ho			
A.A.P.	38	fote't	vence'ns	empenye- les	resole'm	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mole'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		reculle-hi	digue-li
		promete- m'ho	coneix-la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me		culle-ho	tingues- la
								llegeix-me'l cuseix-li serveix-li			

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
								comparteix- ho			
C.A.J.	40	fote't	vence'ns	empenye- les	resol-me	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	dorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	molgue'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix- me-la		reculle-hi	digue-li
		promet- m'ho	coneixe- la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combate-les				mou-te		tenyeix-me		culle-ho	tingues- la
								llegeix-me'l			
								cuse-li			
								serveix-li			
								comparteix- ho			
M.L.A.	17	fote't	vence'ns	empenye- les	resol-me	escriu-ne	escup-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mol-lo	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		reculle-hi	digue-li
		promete- m'ho	coneixe- la			endu-te'l		afegeix-ho		escull-los	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me		culle-ho	tingue-la
								llegeix-me'l			
								cuse-li			
								serveix-li			
								comparteix- ho			
M.N.C.	33	fote't	vence'ns	empenye- les	resole'm	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mol-lo	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		recull-les-hi	digue-li

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
		promet- m'ho	coneixe- la			endu-te'l		afegeix-ho		escull-los	estigue't
		combate-les				mou-te		tenyeix-me		cull- la/recull-ho	tingue-la
								llegeix-me'l			
								cuse-li			
								serveix-li			
								comparteix- ho			
R.N.P.	28	fote't	vence'ns	empeny- les	resol-me	escriu-ne	escup-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mol-lo	inscriu-la	ajupe't	corregix-la		recull-hi	digue-li
		promet- m'ho	coneix-la			endu-te'l		afegeix-ho		escull-los	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me		culle-la/-ho	tingue-la
								llegeix-me'l			
								cus-li			
A.L.A.	13							serveix-li			
								comparteix- ho			
		fote't	vence'ns	empeny- les	resole'm	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mole'l	inscriu-la	ajupe't	corregix-la		recull-les/-hi	digue-li
		promet- m'ho	coneix-la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me		culle-ho	tingue-la
								llegeix-me'l			
								cuse-li			

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
							serveix-li comparteix- ho				
N.A.D.	87	fote't	vence'm	empenye- les	resol-me'l	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	mou-lo	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		reculle-ho/'m	digue-li
		promete- m'ho	coneixe- la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combate-les				mou-te		tenyeix-me		culle-ho	tingue-la
M.M.C.	95							llegeix-me'l			
								cuse-li			
								serveix-li			
								comparteix- ho			
M.M.C.	95	fote't	vence'ns	empèn-les	resol-me	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme- te	more't	sigues- me
		bate'ls	fese-li	fon-la	mole'l	inscriue-la	ajupe't	correix-la		reculle-les	digue-li
		promete- m'ho	coneixe- la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combate-les				moue't		tenyeix-m		culle-ho	tingue-la
M.M.C.	95							llegeix-me'l			
								cuse-li			
								serveix-li			
								comparteix- ho			
M.N.D.	14	fote't	vence'ns	empenye- les	resol-me	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	molgue'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		recull-hi	digue-li

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
		promete- m'ho	coneixe- la			endu-te'l		afegeixe-ho		esculle'ls	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me		culle-ho	tingue-la
								llegeix-me'l			
								cuse-li			
								serveix-li			
								comparteix- ho			
B.N.D.	12	fote't	vence'ns	empenye- les	resole'm	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigue'm
		bate'ls	fes-li	fon-la	molgue'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		recull-hi	digue-li
		promete- m'ho	coneixe- la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me		culle-la/-ho	tingue-la
								llegeix-me'l			
F.B.U.	88							cuse-li			
								serveix-li			
								comparteix- ho			
		fote't	vence'ns	empenye- les	resol-me	escriu-ne	escupe-la	parteix-te'l	adorme't	more't	sigues- me
		bate'ls	fes-li	fon-la	molgue'l	inscriu-la	ajupe't	corregeix-la		recull-hi	digues-li
		promete- m'ho	coneixe- la			endu-te'l		afegeix-ho		esculle'ls	estigue't
		combat-les				mou-te		tenyeix-me		culle-ho	tingue-la
								llegeix-me'l			
								cuse-li			
								serveixe-li			

Informant		Segona conjugació					Tercera conjugació				Elisió -s
Nom	Edat	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	Semivocal	Oclusiva	Fricativa	Nasal	Líquida	
								comparteixeho			

8.2. Taula de percentatges d'aparició de l'extensió

Aquesta taula mostra els percentatges de presència de l'extensió vocàlica per cada parlant. Inclou els mateixos casos que la taula (14) —veg. §5.1.1— i també els imperatius que es conjuguen com *dir*, però el recompte s'ha fet per cada parlant i no per franges d'edat. La primera fila indica la conjugació i el nivell dins l'escala de sonicitat del segment final de l'imperatiu. A la segona, la *T* és de *total*, és a dir, correspon al nombre de verbs de cada tipus per cada parlant; la *E* és de *extensió* o, a la darrera columna, *elisió* (de la -s en verbs com *dir*) —això és, indica el nombre de casos amb l'extensió vocàlica o amb elisió de -s per cada context i parlant—, i, per acabar, el símbol % indica el percentatge de casos de *E* respecte el total (*T*).

Nom	Edat	II oclusiva			II fricativa			II nasal			II líquida			III oclusiva			III fricativa			III nasal			III líquida			Elisió -s		
		T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%
N.G.P.	15	4	3	75,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	1	0	0,0%	2	1	50,0%	4	1	25,0%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	3	75,0%
J.D.P.	12	4	4	100,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	1	1	100,0%	2	2	100,0%	7	3	42,9%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	3	75,0%
S.G.R.	50	4	2	50,0%	1	0	0,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	1	50,0%	8	1	12,5%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	4	3	75,0%
T.P.T.	55	4	4	100,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	7	2	28,6%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	5	5	100,0%
P.D.P.	14	4	4	100,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	6	0	0,0%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	4	100,0%

Nom	Edat	II oclusiva			II fricativa			II nasal			II líquida			III oclusiva			III fricativa			III nasal			III líquida			Elisió -s		
		T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%
A.D.D.	44	3	3	100,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	7	2	28,6%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	3	75,0%
G.P.T.	47	4	3	75,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	7	3	42,9%	1	1	100,0%	3	1	33,3%	4	3	75,0%
A.S.F.	17	4	1	25,0%	2	2	100,0%	1	0	0,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	7	1	14,3%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	5	5	100,0%
I.F.F.	52	4	2	50,0%	2	1	50,0%	1	0	0,0%	2	1	50,0%	2	1	50,0%	7	1	14,3%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	3	75,0%
D.S.S.	52	4	2	50,0%	2	0	0,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	1	50,0%	7	1	14,3%	1	1	100,0%	3	1	33,3%	5	2	40,0%
M.A.R.	22	3	3	100,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	1	1	100,0%	2	2	100,0%	10	3	30,0%	1	1	100,0%	2	2	100,0%	5	4	80,0%
N.B.M.	24	4	2	50,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	2	25,0%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	4	4	100,0%
C.M.B.	23	4	4	100,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	3	37,5%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	4	4	100,0%
L.A.V.	22	4	3	75,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	1	50,0%	8	3	37,5%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	4	4	100,0%
T.V.G.	56	3	3	100,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	1	12,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	3	3	100,0%
P.A.R.	56	4	2	50,0%	2	1	50,0%	1	0	0,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	8	2	25,0%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	3	3	100,0%
S.A.R.	43	2	2	100,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	11	3	27,3%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	4	4	100,0%
T.B.C.	23	4	3	75,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	2	25,0%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	3	75,0%
J.O.A.	56	3	2	66,7%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	1	50,0%	9	1	11,1%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	4	100,0%
M.O.M.	23	4	3	75,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	4	50,0%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	4	100,0%
M.M.F.	22	4	2	50,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	0	0		2	1	50,0%	8	2	25,0%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	6	5	83,3%
A.P.T.	57	4	3	75,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	4	50,0%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	4	4	100,0%
M.A.M.	64	4	3	75,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	3	37,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	4	100,0%
C.S.A.	80	4	4	100,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	1	1	100,0%	2	2	100,0%	8	4	50,0%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	4	100,0%
C.A.P.	36	4	4	100,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	8	4	50,0%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	5	5	100,0%
A.A.P.	38	4	3	75,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	1	12,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	3	75,0%
C.A.J.	40	4	3	75,0%	2	1	50,0%	1	1	100,0%	1	1	100,0%	2	2	100,0%	8	3	37,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	5	4	80,0%
M.L.A.	17	4	3	75,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	2	1	50,0%	2	1	50,0%	8	2	25,0%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	4	4	100,0%
M.N.C.	33	4	3	75,0%	2	2	100,0%	1	0	0,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	3	37,5%	1	1	100,0%	3	1	33,3%	4	4	100,0%
R.N.P.	28	4	2	50,0%	2	1	50,0%	1	0	0,0%	2	1	50,0%	2	1	50,0%	8	1	12,5%	1	1	100,0%	3	2	66,7%	4	4	100,0%
A.L.A.	13	4	2	50,0%	2	1	50,0%	1	0	0,0%	2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	3	37,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	4	100,0%
N.A.D.	87	4	4	100,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	1	1	100,0%	2	2	100,0%	8	7	87,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	4	100,0%

Nom	Edat	II oclusiva			II fricativa			II nasal			II líquida			III oclusiva			III fricativa			III nasal			III líquida			Elisió -s		
		T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%	T	E	%
M.M.C.	95	4	4	100,0%	2	2	100,0%	0	0		2	1	50,0%	2	2	100,0%	8	7	87,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	4	3	75,0%
M.N.D.	14	4	3	75,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	1	1	100,0%	2	2	100,0%	8	3	37,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	5	5	100,0%
B.N.D.	12	4	3	75,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	1	1	100,0%	2	2	100,0%	8	1	12,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	5	5	100,0%
F.B.U.	88	4	3	75,0%	2	2	100,0%	1	1	100,0%	1	1	100,0%	2	2	100,0%	8	5	62,5%	1	1	100,0%	3	3	100,0%	5	3	60,0%
Total		76,2%			73,6%			82,9%			62,9%			84,7%			32,4%			100,0%			85,2%			89,4%		

8.3. Contextos per a les entrevistes

Aquest annex mostra un exemple d'entrevista que es va dur a terme, però els contextos van variar lleugerament a mesura que s'anaven fent enquestes i també es modificaven segons el parlant. Es va intentar que resultessin tan naturals com fos possible i, per tant, hi apareixen col·loquialismes. La part que els informants havien de convertir en un imperatiu afirmatiu seguit d'enclític és la forma imperativa negativa ressaltada en negreta a cada context.

1. T'he fet un plat de pasta: **no te'l mengis**, que estàs molt prima.
2. En Pau diu a la Maria: —Eh! M'has pres el lloc!—; i la Maria li respon: —**No et fotis!**
3. M'has de tornar 10€: **no hi pensis**.
4. Mira quin tall de pastís més gros. **No te'l parteixis** amb mi.
5. La planta s'està morint: **no la reguis**.
6. **No em resolguis** el Sudoku, que és molt difícil.
7. La frase té una falta: **no la corregeixis**.
8. Té, Joana, els ous. **No els batis** amb la forquilla.
9. M'agraden els teus relats, **no n'escriguis** més.
10. **No li aconsellis** que estudiï més.
11. El dolent de la novel·la, quan està a punt de clavar l'espasa al seu enemic, li diu:
“**No et moris!**”
12. **No em siguis fidel**.
13. Aquestes dues m'han molestat: **no les empenyis**.
14. Quan vegis que se'n va a fumar, **no el paris**.
15. És un secret, eh que no ho diràs a ningú? **No m'ho prometis**.
16. Flipat, dius que ets més bo que nosaltres? Doncs va, **no ens vencis!**

17. Ves a l'hort i **no hi recullis** pastanagues.
18. **No t'adormis**, que demà t'has de llevar aviat.
19. El nou joc de la Nintendo m'encanta: **no hi juguis**.
20. Nena, agafa això d'aquí i **no ho afegeixis** a la sopa.
21. A la *pel·li*, el protagonista deia a un cavaller: "Les tropes enemigues ens estan atacant! **No les combatis!**"
22. Ha suspès, **no el consolis** una mica.
23. La iaia sempre diu que el cafè de la Nespresso és dolent. **No el molguis**, que és més bo.
24. Ecs! No veus que la carn està podrida? **No l'escupis!**
25. **No li facis** pessigolles.
26. La Joana està trista, **no l'animis** a venir a la festa.
27. **No li diguis** que vingui.
28. Aquests *bolis* van millor que els altres: **no els escullis**.
29. La Maria ja ha acabat l'institut, no? **No la inscrivis** a la universitat.
30. No veus que la samarreta està xopa? **No l'escorris**.
31. **No em tenyeixis** la samarreta de vermell.
32. A la llibreta hi ha una llista de coses que vull que compris: **no te la miris**.
33. Mama, m'encanta aquest conte! **No me'l llegeixis** un altre cop!
34. **No li cusis** els pantalons, que estan foradats.
35. Veus aquesta línia? **No la saltis**.
36. T'ha caigut una cosa a terra, **no ho cullis** abans que ho perdís.
37. La Maria té gana, **no li serveixis** el plat.
38. Està cansat, **no li cantis** una cançó perquè s'adormi.
39. Aquesta tia és súper *guai*; si pots, **no la coneguis**, que et caurà bé.

40. Ara toca la xocolata: primer, **no la fonguis** al microones.
41. **No t'ajupis** per agafar el que t'ha caigut, *sisplau*.
42. El pastís ja està fet: **no te l'enduguis**.
43. Aquest nino és meu, no me'l tornis!
44. **No et moguis**, que passo!
45. **No t'estiguis** quiet!
46. Aquesta noia és bona persona, **no la tinguis** en compte.
47. **No ho amassis** amb les mans per donar-li forma.
48. Això que m'has enviat fa molta gràcia: **no ho comparteixis** a Twitter.

8.4. Característiques dels informants

La taula següent comprèn algunes característiques de cada informant que ha participat en les entrevistes: les inicials, l'edat, l'origen geogràfic i la formació acadèmica.

Nom	Edat	Comarca	Estudis
N.G.P.	15	Moianès	BUP / ESO
J.D.P.	12	Maresme	Primària / EGB
S.G.R.	50	Bages / Moianès	FP / Cicle
T.P.T.	55	Maresme / Moianès	FP / Cicle
P.D.P.	14	Maresme	BUP / ESO
A.D.D.	44	Barcelonès	Universitaris
G.P.T.	47	Maresme	Batxillerat / COU
A.S.F.	17	Gironès	Batxillerat / COU
I.F.F.	52	Barcelonès	Universitaris
D.S.S.	52	Gironès	Universitaris (doctor)
M.A.R.	22	Gironès	Universitaris
N.B.M.	24	Vallès Oriental	Universitaris
C.M.B.	23	Garraf	Universitaris (FilCat)

L.A.V.	22	Anoia	Universitaris (FilCat)
T.V.G.	56	Anoia	Batxillerat / COU
P.A.R.	56	Anoia	Primària / EGB
S.A.R.	43	Anoia	FP / Cicle
T.B.C.	23	Bages	Universitaris (FilCat)
J.O.A.	56	Bages	BUP / ESO
M.O.M.	23	Bages	Universitaris (FilCat)
M.M.F.	22	Gironès	Universitaris
A.P.T.	57	Maresme / Gironès	Universitaris
M.A.M.	64	Gironès	Universitaris
C.S.A.	80	Barcelonès	Fins els 14 anys (en castellà)
C.A.P.	36	Gironès	Universitaris
A.A.P.	38	Gironès	FP / Cicle
C.A.J.	40	Gironès	Universitaris
M.L.A.	17	Gironès	Batxillerat / COU
M.N.C.	33	Vallès Oriental	Universitaris
R.N.P.	28	Vallès Oriental	Universitaris
A.L.A.	13	Gironès	BUP / ESO
N.A.D.	87	Barcelonès	Fins els 14 anys (en castellà)
M.M.C.	95	Garraf	Fins els 14 anys (en castellà)
M.N.D.	14	Gironès	BUP / ESO
B.N.D.	12	Gironès	Primària / EGB
F.B.U.	88	Bages	Primària / EGB